

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

**VYUŽITÍ INSTRUMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ
S JEDNODUŠE OVLADATELNÝMI NÁSTROJI U DĚTÍ
PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Marlen Kličková

Předškolní pedagogika, obor učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Veronika Růžičková, Ph.D.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Merklíně, 25. dubna 2021

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Velice děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Ing. Veronice Růžičkové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, vstřícnost, věcné připomínky a rady. Velice si této pomoci vážím, díky tomu mohla být tato práce vytvořena. Zároveň bych chtěla poděkovat svým rodičům a synům, kteří mne po celé studium podporovali.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	3
ÚVOD.....	4
1HUDEBNÍ ČINNOSTI.....	7
1.1Struktura hudebních činností.....	7
1.1.1Pěvecké činnosti.....	8
1.1.2Poslechové činnosti.....	9
1.1.3Hudebně pohybové činnosti.....	10
1.1.4Instrumentální činnosti.....	10
1.2Instrumentální činnosti jako prostředek osobnostního rozvoje.....	11
2HUDEBNÍ NÁSTROJE.....	13
2.1Dělení hudebních nástrojů.....	13
2.2Hudební nástroje v RVP PV.....	14
2.3Orffovy nástroje.....	17
2.3.1Rytmické nástroje.....	18
2.3.2Melodické nástroje.....	20
2.4Netradiční nástroje.....	20
2.4.1Etnické nástroje.....	20
2.4.2Boomwhackers.....	24
3MUZIKOFILETIKA.....	26
3.1Vznik a vymezení artefietiky a muzikofietiky.....	26
3.2Cíle muzikofietiky.....	30
3.3Základní principy.....	32
3.4Srovnání muzikofietiky a hudební výchovy.....	33
4PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
4.1Představení třídy Zvonečky.....	37
4.2Návrhy konkrétních aktivit.....	38

4.3Autorský projekt Kouzelná země	43
4.3.1Království slunce	46
4.3.2Království vody	49
4.3.3Království půdy	52
4.3.4Království vzduchu.....	54
4.3.5Shrnutí projektu	56
ZÁVĚR	58
RESUMÉ	60
SEZNAM LITERATURY	61
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	63
SEZNAM OBRÁZKŮ	64
SEZNAM TABULEK	65
SEZNAM PŘÍLOH	i
PŘÍLOHA I.....	ii
PŘÍLOHA II.....	iii

SEZNAM ZKRATEK

MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
ZUŠ	Základní umělecká škola

ÚVOD

O hudbu a využití hudebních nástrojů v mateřské škole se dlouhodobě zajímám, a proto pro mne zvolení tématu bakalářské práce nebylo těžké. Domnívám se, že v dnešní přetechizované době není hudbě v mateřské škole věnována dostatečná pozornost. Hudba nás provází celým životem ve všech svých podobách. Poslech hudby všeobecně člověka kultivuje a také nás vzájemně sblíží. A především k období předškolního věku hudba neodmyslitelně patří. Právě v tomto období věku může mít hudba na dítě velký vliv. Prostřednictvím hudby lze dítěti sdělit více než slovy. Díky ní může dítě zažít hluboké, neopakovatelné prožitky. Děti nesmírně baví hudba a její projevy. Rády ji doprovází pohybem a hrají na nejrůznější nástroje. Učitelé v mateřských školách by měli tento zájem podporovat a nabízet dětem rozmanité spektrum činností pro podporu dětské hudebnosti. Děti se mohou dále rozvíjet na základě vlastní zkušenosti, která je velice důležitá a cenná.

Na téma využití hudebních nástrojů v předškolním vzdělávání byl již napsán bezpočet prací a bylo také vydáno nespočet množství publikací. Každá z těchto prací předkládá jiný úhel pohledu a nabízí nejrůznější možnosti uchopení instrumentálních činností při hudebních aktivitách v MŠ. Přesto si myslím, že lze tuto nabídku ještě rozšířit.

Cílem mé práce je ukázat, jakým způsobem lze připravit činnosti, aby byly pro děti atraktivní a pestré. Vzdělávací cíle hudebních činností mohou být realizovány nepřilíživou formou, např. pouhým drilováním na společná vystoupení či besídky pro rodiče. Pro děti se pak tyto činnosti stávají pouze další nudnou aktivitou. Cílem mé práce je připravit instrumentální činnosti tak, aby u dětí došlo k akcentaci prožitku, rozvoji komunikace a možnosti sebevyjádření. Dle mého názoru můžeme k hudebním činnostem (zejména instrumentálním) přistupovat s mnohem větší kreativitou a využít i jiné druhy nástrojů a komplexnější přístup, než běžně mateřské školky nabízí. Chtěla bych nabídnout další možnosti využití nástrojů v rámci hudebních činností, ve kterých mají děti větší prostor k vyjádření svých pocitů, k uplatnění své tvořivosti, k využití své hravosti. Ukázat jakým způsobem mohou děti pracovat s emocemi a se svými prožitky. Zcela se ztotožňuji s tvrzením, že „instrumentální činnosti v hudební výchově by měly využívat rozmanitosti

hudebních nástrojů všech zemí celého světa. Mnohé z nich umožňují bohatou a atraktivní instrumentaci zvláště pro nejmladší děti.“¹

Využití netradičních nástrojů a aktivity s nimi úzce souvisí s prožitky dětí. Myslím si, že dnešní společnost příliš nenahrává zaměřením se na vnitřní svět člověka. Oblast prožívání vlastních pocitů a vyjádření emocí je často opomíjena. Mnohdy mám pocit, že vlastní prožívání něčeho není vůbec důležité. Důležitý je přece výkon a výsledek. S tímto společenským přístupem nesouhlasím. Dle mého názoru je důležité znát své pocity, přemýšlet o nich a zpracovávat je. Vždyť pokud je člověk vnitřně silný a zná své kladné i záporné stránky, může prožít daleko kvalitnější život. A právě období předškolního věku je ideální na zachycení, podporu a rozvíjení vnitřního světa dítěte. Domnívám se, že právě hudba a aktivity s ní spojené nám nabízí neskutečně velkou příležitost pro nahlédnutí do dětského světa, pro pochopení dětského vnímání a pohledu na svět.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabývám nejprve specifikací hudebních činností. Zaměřím se na jejich vymezení, strukturu a cíle. Věnuji se instrumentální činnosti v souvislosti s osobnostním rozvojem. Dále objasňuji pojem hudební nástroje a zmiňuji také jejich rozdělení. Instrumentální činnosti uvedu do souvislosti s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání a zaměřím se na bližší specifikaci Orffových a netradičních nástrojů. V následující kapitole se věnuji snaze o vymezení pojmu muzikofiletika a vzniku tohoto směru. V závěru teoretické části se zaměřím na srovnání muzikofiletického přístupu a klasického pojetí hudební výchovy.

V praktické části uvedu nejprve jednoduché hry s cílem seznámit děti s netradičními hudebními nástroji. Jedná se o aktivity, které mám vyzkoušené a zařazuji je v různých obměnách při konkrétních tématech. V další části se věnuji hudebnímu projektu, ve kterém si děti vyzkouší tyto nástroje ve spojení s motivačním příběhem. Činnosti v tomto projektu jsou navrženy tak, aby podporovaly estetické a tvůrčí aktivity a aby přispěly k rozvoji empatie a citu dětí. Prostřednictvím těchto aktivit se děti mohou lépe soustředit na vyjádření vlastních prožitků a v neposlední řadě přispějí ke kultivaci jejich estetického

¹ Poledňák, 1968 cit. podle COUFALOVÁ, Gabriela, Ivo MEDEK a Jaromír SYNEK. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013. ISBN 978-80-7460-037-1. s. 11

cítění. Tento program jsem realizovala v MŠ Merklín, ve třídě Zvonečci. Nedílnou součástí každé aktivity je reflektivní dialog. V něm se zaměřuji na pocity dětí a na jejich prožitky při jednotlivých činnostech.

1 HUDEBNÍ ČINNOSTI

Instrumentální činnosti jsou nedílnou součástí hudebních činností výchovně vzdělávacího procesu předškolních dětí. Nejprve se proto v této kapitole zaměřím na hudební činnosti jako celek. Uvedu jejich význam, strukturu a poté se budu věnovat zvlášť jednotlivým činnostem.

Základy vztahu k hudbě jsou položeny již v raném dětství, tedy v rodinném prostředí. Zde se dítě seznamuje s prvními říkadly a písničkami doprovázenými jednoduchými pohyby. „Hudba dokáže velmi silně působit na dítě, obohacuje jeho představy, rozšiřuje obrazotvornost, posiluje mezilidské vztahy a vede k objevování estetických kvalit v okruhu jeho života.“² Později tuto roli seznamování s hudební výchovou přebírá mateřská škola, jako první vzdělávací instituce, se kterou se dítě setkává. Hudební edukaci v mateřské škole zprostředkovává dětem pedagogický pracovník.

Dle mého názoru je pro hudební vývoj dětí velice důležité kvalitní vzdělání pedagoga a schopnost jeho využití při hudebních aktivitách s dětmi. Úkolem pedagoga je především navázat na získané dovednosti a dále je rozvíjet. Záleží především na něm, jestli zvolí zábavnou a pro děti přitažlivou formu.

1.1 STRUKTURA HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ

Hudební činnosti jsou zaměřené na rozvoj hudebnosti dítěte. V mateřské škole se hudební výchova realizuje prostřednictvím těchto hudebních činností: pěvecké, hudebně pohybové, poslechové a instrumentální. Všechny tyto činnosti by se měly vzájemně prolínat a doplňovat. Při vymezení jednotlivých činností se budu opírat především o publikaci *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*.³ Tato kniha poskytuje ucelený přehled hudebních činností v souladu s Rámcově vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. „Prostřednictvím veškerých hudebních aktivit seznamujeme děti s kulturními tradicemi našeho národa, ale i s existencí ostatních kultur a národností.“⁴

² KODEJŠKA, Miloš. *Hudební výchova dětí předškolního věku II*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1991. ISBN 80-7066-488-6. s. 38

³ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7.

⁴ Tamtéž, s. 19

1.1.1 PĚVECKÉ ČINNOSTI

Zpěv se řadí k přirozenému projevu člověka, je to jeho nejpřirozenější projev. Práci v mateřské škole si nelze bez zpěvu představit. Při zpěvu jsou děti plně soustředěné, rády zpívají, chtějí se píseň naučit. Zpěv je nesmírně důležitý z hlediska psychického i fyzického vývoje dětí. Právě díky zpěvu si děti vytváří kladný vztah k umění a kultuře. Prostřednictvím zpěvu podporujeme jejich sebevědomí a využít ho lze také při navazování sociálních vztahů ve třídě. Pěvecké činnosti zároveň procvičují dětskou paměť a pozornost a také podporují představivost a přirozenou tvůrčí aktivitu dětí.

Ke kvalitnímu rozvoji pěveckých schopností je třeba, aby si děti mohly hudbu prožít. Za velice důležitý považují především přístup učitelky. Z výrazu učitelky by mělo být jasně čitelné, že hudbu a potažmo zpěv má ráda. Pro děti je s nadšením zazpívána písnička ta správná motivace k tomu, aby si ji chtěly také zazpívat. „Zpívá-li přirozeně, s odpovídajícím výrazem, je pro děti tou nejlepší zpěvačkou na světě.“⁵

Pro správný výběr písní pro děti předškolního věku je důležitá znalost jejich pěveckých a hudebních možností. Rozsah dětského hlasu závisí na věku a rozezpívanosti dítěte, ale také na jeho individuálních hlasových, tělesných a psychických dispozicích. Je tedy důležité toto zohlednit při výběru písně. Specifiky rozsahu dětského hlasu se zabývala již celá řada autorů (např. F. Lýsek, M. Obešlová, F. Sedlák, M. Nadoleczný, H. Gutzmann, M. Seeman). Jejich názory na jednotné určení hlasového rozsahu se různí. Dle Vydrové je rozsah hlasu dětí okolo 6. roku jedna septima, přibližně mezi d^1 a c^2 .⁶ Tichá ve své publikaci uvádí orientační rozsah dětského hlasu v předškolním věku f^1 - e^2 .⁷ Já se přikláním k výběru písní s rozsahem dle Liškové. Ta doporučuje pro zpěv dětí nejvhodnější tónový prostor jednočárkované oktávy mezi tóny d^1 a a^1 .⁸ Tříleté děti zpívají písně v rozmezí tří tónů. To jsou zejména písně říkadlového charakteru s rozsahem tercie nebo kvarty. V případě správného vedení při pěveckých činnostech mohou čtyřleté děti zpívat v rozmezí

⁵ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3. s. 23

⁶ VYDROVÁ, Jitka. *Rady ke zpívání*. Praha: Práh, 2009. ISBN 978-80-7252-252-1. s. 41

⁷ TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0648-4. s. 21

⁸ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7. s. 32

šesti tónů, v prostoru jednočárkované oktávy. Předškoláci, tedy děti v rozmezí pět až šest let, pak mohou dosáhnout rozsahu sedmi až osmi tónů.“⁹

Délka písně také odpovídá dětskému věku. „Nejjednodušší jsou písně v tzv. malé písňové formě jednodílné¹⁰ (např. Halí, belí).“ Melodie těchto písní je členěna na hudební otázku a hudební odpověď, přičemž obě tyto části mají stejnou délku a stejný počet taktů. Obsah písně by měl být blízký dětskému světu a chápání dětí.¹¹

1.1.2 POSLECHOVÉ ČINNOSTI

Poslechové činnosti v MŠ souvisí především s rozvojem hudebního sluchu, zdokonalování a prohlubování hudebního vnímání. Pouze samotný poslech hudby je pro předškolní děti velice těžký. Děti v tomto věku zatím udrží pozornost na krátkou dobu a brzy jejich pozornost ochabuje. Je proto vhodné a žádoucí spojit poslechové činnosti s dalšími činnostmi, např. s pohybem, relaxací, konkrétním námětem či výtvarnou aktivitou. Při výběru poslechových skladeb klademe důraz na skladby, které mají výrazný rytmus a rychlejší tempo. Text skladby by měl být pro děti srozumitelný a spojený s nějakou konkrétní představou.

U nejmladších dětí začínáme se zařazováním aktivit s rozlišováním zvuků přírody. Děti mohou rozeznávat a také napodobovat zvuky, které znají, se kterými se běžně setkávají v přírodě: šum korun stromů, zvuky větru, zpěv ptáků či jiných zvířat. U dětí jsou velice oblíbené různé popěvky a rytmické motivy.

Děti ve střední věkové skupině navazují již na své předchozí zkušenosti a učí se poznat rozdíly tónu v délce, poloze, síle a tempu. Zároveň se seznamují s různými hudebními žánry a rozmanitou škálou hudebních nástrojů. Poslechové činnosti se vzájemně prolínají s činnostmi pěveckými i pohybovými. Také se částečně dotýkají činností tvořivých a instrumentálních.

U nejstarších dětí bychom se měli soustředit na upevňování přirozeného zpěvního projevu. Dle Zezuly učíme děti chápat a rozlišovat rozdíly tempa, dynamiky, poznávat blíže různé žánry (pochod, tanec, ukolébavka, hudba veselá, smutná, hudba k slavnostní

⁹ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7. s. 25

¹⁰ malá písňová forma jednodílná – má jednu hlavní myšlenku, v instrumentální hudbě se téměř nevyskytuje

¹¹ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7. s. 24

příležitosti); v této věkové skupině vedeme děti i k sledování změn tempa a dynamiky (v poslechu i ve vlastním zpěvu).¹²

1.1.3 HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

„Podstatu hudebně pohybové výchovy tvoří spojení hudby s pohybem a spojení pohybu s hudbou. To znamená, že písně a jiné hudební formy jsou doplňovány jednoduchým tanečním pohybem – a naopak pohybová cvičení, pohybové a taneční hry, pohybová improvizace a drobné taneční formy jsou spojeny s hudebním doprovodem.“¹³

Hudebně pohybové činnosti mají kladný vliv na rozvoj paměti, psychický stav dítěte, rytmické i prostorové vnímání. Děti velice rády spontánně reagují poskoky, během, dupáním, tleskáním a pleskáním. To vše je důležité také z hlediska rozvoje jejich jemné motoriky a zdokonalování koordinace pohybů.

1.1.4 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

Také instrumentální činnosti patří k důležitým činnostem v hudebně výchovné práci v MŠ. Častým zařazováním těchto činností ovlivňujeme rychlý hudební rozvoj dětí. Hra na dětské hudební nástroje má vliv na rozvoj hudebních schopností dětí; vede nejdříve k aktivnímu vnímání rozdílů mezi zvuky nehudebními a zvuky hudebními, k pocíťování rytmické stránky řeči a hudby, k tzv. hře na tělo s elementární improvizací, která je výsledkem tvořivé práce s textem, melodií, dynamikou, tempem a dalšími výrazovými prostředky hudby. Hra na hudební nástroje je pro děti přirozená a patří již k ranému věku dítěte. Za hru na nástroje můžeme považovat i manipulaci s chrástítky a zvukovými hračkami. Dítě je od raného věku zaměstnané poznáváním všeho nového ve svém okolí. Pokud dítě hraje na hudební nástroj, dochází u něj k rozvoji představivosti a fantazie, v neposlední řadě také k rozvoji tvořivosti. Instrumentální hra je významným prostředkem seberealizace jedince. Vzhledem k tomu, že se velice často odehrává v nejrůznějších skupinách, souborech či orchestrech, plní zároveň funkci socializační.¹⁴

¹² ZEZULA, Jiří a JANOVSÁ, Olga. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1987. s. 138

¹³ ZEZULA, Jiří a JANOVSÁ, Olga. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1987. s. 176

¹⁴ SEDLÁK, František a HANA VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2. s. 289

V MŠ probíhají instrumentální činnosti prostřednictvím hry na jednoduché dětské nástroje, zvané lehkoovladatelné. Hrou na tyto nástroje rozvíjíme u dětí nejen samotné hudební vnímání, ale také rytmické cítění a sluchové vnímání. Využití lehkoovladatelných nástrojů ve vzdělávacích činnostech vychází z principu systému Carla Orffa. U nejmladších dětí vychází instrumentální činnosti z přirozených pohybů dětí. Je vhodné zařazovat rytmizaci slov, sousloví a říkadel. Děti se v tomto věku učí především formou nápodoby. Je tedy na učiteli, aby děti vedl k šetrnému zacházení s nástroji.

1.2 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI JAKO PROSTŘEDEK OSOBNOSTNÍHO ROZVOJE

Pokud vybranou hudební činnost pojmem jako výchovně vzdělávací proces, věnujeme se při práci s jednoduše ovladatelnými nástroji nejrozličnějším hudebním i mimohudebním dovednostem. Při rytmickém výcviku se prostřednictvím instrumentální hry zaměřujeme na rozvoj vnímání metra, pulsace, tempa a rytmu.

Rytmus je všude kolem nás a je pro nás velmi důležitý. Hudební rytmus můžeme označit jako posloupnost střídání dlouhých a krátkých tónů. Rytmická deklamace krátkého říkadla je pro děti nejsnazším úkolem. Dítě vyjadřuje rytmus hrou na tělo nebo také hrou na lehkoovladatelné nástroje. Je vhodné volit písně s jednoduchým rytmickým vzorcem, například pochodové písně.

Metrum je pravidelné střídání přízvučných (těžkých) a nepřízvučných (lehkých) dob. „Rozlišujeme metrum dvoudobé, třídobé, čtyřdobé apod.“¹⁵

Součástí rytmických činností je také rozvoj vnímání tempa. Prostřednictvím lehkoovladatelných nástrojů mohou děti napodobovat různá tempa (např. pomalou chůzi slona nebo rychlé tempo běhu myšky).

Hraním všech dob v taktu rozvíjíme u dětí smysl pro pravidelnou pulsaci. Postup dob bez přízvuků se nazývá puls.¹⁶ Hudební puls můžeme definovat jako „sled stále se opakujících rovnocenných hudebních impulsů, které jsou shodně rozčleněny v čase.“¹⁷ Biologickou obdobou je srdeční puls (viz příloha I).

¹⁵ ZENKL, Luděk. *ABC hudební nauky*. 7. revid. a dopl. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2000. ISBN 80-86385-01-9. s. 34

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ KODEJŠKA, M. VÁŇOVÁ, H. *Hudební výchova dětí předškolního věku I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-7066-035-X. s. 32.

Všechny tyto činnosti při výchovně vzdělávacím procesu v hudební výchově jsou běžné a nám také dobře známé. Existuje nespočet publikací, ze kterých lze čerpat inspiraci. Rytmičtý výcvik a pouhé soustředění se na zvládnutí rytmu, pulsace a metra může být někdy pojmáno zjednodušeně, a pak odpovídá spíše orientaci na výsledek činnosti než na její průběh. Dle mého názoru bývá v tom případě orientace na zážitek a tvůrčí proces většinou potlačena. V tomto směru práce s jednoduše ovladatelnými nástroji nabízí další možnosti. Každý hudební nástroj má jinou zvukovou barvu, která ho charakterizuje. A zejména netradiční nástroje nabízí širokou škálu zajímavých barev zvuků a práce s nimi. Můžeme těmito nástroji vyjádřit naši náladu, často se barva proměňuje s výškou tónů (vysoké polohy představují radost, veselí, světlo apod. hluboké polohy tónů vyjadřují stesk, smutek, strach). Využitím nástrojů mohou děti napodobovat různé zvuky a pohyby (zvířat, věcí, přírodních jevů apod.). Prostřednictvím elementární improvizace lze u dětí rozvíjet vzájemnou spolupráci a respekt, děti se učí spolu komunikovat a naslouchat si. Hrou na jednoduše ovladatelné nástroje u nich dochází k rozvoji estetického cítění a třibení jejich estetického vkusu. Mají zároveň dostatek prostoru k vyjádření svých pocitů a prožitků, k dosažení vlastní vyrovnanosti. Z toho důvodu se primárně zaměřuji na osobnostní rozvoj a prožitek, nikoliv na techniku hry. Pracuji především se slovním vysvětlením a kladu důraz na procítění a práci s emocemi. Takový přístup odpovídá spíše orientaci na proces než na výsledek.

2 HUDEBNÍ NÁSTROJE

Vzhledem k tématu mé práce se v následující kapitole zaměřím na hudební nástroje a jejich využití pro všestranný rozvoj dítěte. Soustředím se na vymezení pojmu hudební nástroj. Svoji pozornost budu věnovat rozdělení hudebních nástrojů a v neposlední řadě uvedu souvislosti instrumentálních činností s principy RVP PV. Budu se také zabývat tím, co děti na nástroj hrají, využiji hru se zvukem k rozvoji emocionální stránky osobnosti dětí.

„Hudebními nástroji se myslí všechny předměty, které jsou schopny vytvořit zvuky sloužící k uskutečňování hudebních myšlenek a struktur.“¹⁸ Existuje velké množství hudebních nástrojů. Jsou vyrobené z různých materiálů, liší se tvarem i velikostí. Hudební nástroje mohou být vyrobeny ze dřeva, skla, kovu, kostí, zvířecích kůží a další.

2.1 DĚLENÍ HUDEBNÍCH NÁSTROJŮ

Rozdělení hudebních nástrojů existuje také mnoho. Jedno z možných hledisek dělení, jak uvádí Michels, je dělení podle fyzikálního principu tvorby tónů:

- idiofony (samozvučné)
- membranofony (blanozvučné)
- chordofony (strunné)
- aerofony (dechové)
- elektrofony (elektrické)¹⁹

U nástrojů *samozvučných* vzniká tón přímo chvěním pružné hmoty, ze které jsou vyrobeny. Patří sem zvony, talíře (piatti, činely), tam-tam, gong, xylofon, tubafon, triangel a kastaněty.

Nástroje *blanozvučné* vytváří tóny rozezvučením blány, zpracované zvířecí kůže nebo plastu. Do této skupiny patří kotle (tympány), bubny a tamburína.

Tóny u nástrojů *strunných* vznikají rozechvěním struny, která je napjata mezi dvěma body. Tyto nástroje dělíme dále na smyčcové (houslové, staré violy), kolové (niněra),

¹⁸ MICHEL, Ulrich. *Encyklopedický atlas hudby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-238-3. s. 25

¹⁹ Tamtéž

drnkací (loutna, kytara, ukulele, harfa), klávesové (klavír, pianino, cembalo) a úderné (cimbál).²⁰

U *dechových* nástrojů tvoříme tón buď nárazem výdechu na hranu otvoru (flétna, pikola), nebo rozechvěním plátku jednoduchého (klarinet) anebo dvojitého (hoboj). U dalších nástrojů rozechvíváme vzduch přímo rty s nasazeným nátrubkem. Do této skupiny patří také nástroje vícehlasé bez klaviatury (dechová harmonika, Panova flétna) a vícehlasé s klaviaturou, které jsou opatřeny měchem (varhany, harmonium).²¹

Elektrofony jsou nástroje se snímačem, zesilovačem a reproduktory. Rozdělujeme je na elektroakustické a elektronické (elektronické varhany, zvukové syntezátory).

2.2 HUDEBNÍ NÁSTROJE V RVP PV

Hra na hudební nástroje je samozřejmě zakomponována v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). „RVP PV vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku.“²² Hudební činnosti jdou průřezově všemi oblastmi RVP PV. Tato skutečnost potvrzuje důležitost využití hudebních nástrojů v mateřské škole. Vzdělávací obsah je v RVP PV je formulován do pěti oblastí.

Dítě a jeho tělo

Prostřednictvím činností zaměřených na rozvoj jemné a hrubé motoriky dochází k rozvoji pohybových i manipulačních dovedností. Při zpěvu se učitel soustředí na dechová cvičení, hlasovou hygienu, správné držení těla a relaxaci. Hrou na nástroje si děti procvičují a zdokonalují jemnou motoriku a zároveň rozvíjí smysl pro rytmus.

Instrumentální hra

Hrou na hudební nástroje rozvíjíme jemnou motoriku, smyslové vnímání, rytmické cítění i koordinaci pohybů. Mezi konkrétní činnosti, které sem můžeme zařadit, patří dle Liškové zejména hry zaměřené na poznávání a manipulaci s lehce ovladatelnými nástroji, např. instrumentální hra na ozvěnu, poznávání nástrojů podle hmatu. Dále sem

²⁰ MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. Praha: Supraphon, 1977. s. 17

²¹ Tamtéž, s. 18

²² RVP PV leden 2018.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 03.02.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

patří také doprovodná hra na nástroje Orffova instrumentáře nebo jednoduché rytmické figury, ostinata²³.²⁴

Dílčí vzdělávací cíle:

- rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky, ovládání pohybového aparátu a tělesných funkcí
- rozvoj a užívání všech smyslů

Vzdělávací nabídka:

- manipulační činnosti a jednoduché úkony s hudebními nástroji
- činnosti seznamující děti s věcmi, které je obklopují, a jejich praktickým používáním, seznámení s hudebními nástroji a hrou na ně
- smyslové a psychomotorické hry
- hudební a hudebně pohybové hry a činnosti spojené s hudebními nástroji

Očekávané výstupy:

- dítě ovládá koordinaci ruky a oka, ovládá jemnou motoriku, zvládá hru na jednoduché nástroje
- dítě vnímá a rozlišuje pomocí všech smyslů, sluchově rozlišuje zvuky a tóny, vnímá rytmus
- dítě dokáže sladit pohyb s metroritmickou složkou hudby²⁵, například hrou na bubínek

Dítě a jeho psychika

Pedagog by měl podporovat psychickou zdatnost a odolnost dítěte, duševní pohodu, podporovat rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznání a učení.²⁶

²³ ostinato – stálé opakování melodického nebo rytmického motivu nebo fráze

²⁴ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7. s. 10

²⁵ metroritmická složka hudby – složka vytvořená propojením rytmické a metrické vrstvy rytmu a metra

²⁶ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7. s. 11

a) Jazyk a řeč

Hlavním cílem této podoblasti je rozvoj řečových schopností a komunikativních dovedností, ve formě verbální i nonverbální komunikace.²⁷

Instrumentální hra

Prostřednictvím hry na hudební nástroje mají děti možnost reprodukovat své pocity a názory, rozvíjet nonverbální komunikaci. Seznamují se s hudebními nástroji, osvojují si manipulaci s nimi a učí se je pojmenovávat. Zařazujeme nejrůznější sluchové a rytmické hry, rozlišování zvuků hudebních nástrojů a vyjádření nálady prostřednictvím hudebních nástrojů.

b) Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

Podoblast je zaměřena především na rozvoj představivosti a fantazie, ale také na vytváření vztahu k učení a radosti z objevování neznámého.²⁸

Instrumentální hra

Prostřednictvím hudebně instrumentálních činností rozvíjíme u dětí jejich tvořivost, představivost a fantazii. Zároveň v dětech podporujeme zájem poznávat a učit se novým věcem. Děti se seznamují s nástroji, učí se poznávat různé materiály, ze kterých jsou vyrobeny, zjišťují, že každý nástroj vydává svůj specifický zvuk. U dětí tak podporujeme rozvoj myšlenkových operací a řešení problému.

c) Sebepojetí, city, vůle

Zaměřením této části je uvědomování si své identity, sebedůvěry a rozvoje citění a estetického prožívání.²⁹

Instrumentální hra

Hrou na hudební nástroj dochází u dětí k poznávání sebe sama, k posílení sebevědomí a sebedůvěry, děti prožívají radost z úspěchu a hrou vyjadřují své pocity.

²⁷ RVP PV leden 2018.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 03.02.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž

Dítě a ten druhý

Interpersonální oblast podporuje vytváření vztahů mezi dětmi a mezi dětmi a dospělými, klade důraz na posilování, kultivaci a obohacování vzájemné komunikace a na podpoření při vytváření pohody těchto vztahů.

Instrumentální hra

Hra na nástroje se v předškolním vzdělávání uskutečňuje v kolektivu. Děti se učí nejen hrát na nástroj, ale také zacházet s nástroji šetrně. Dále si děti rozvíjí kooperaci mezi dětmi a dospělým. Je to příležitost vést děti k vzájemné ohleduplnosti.

Dítě a společnost

Při hudebních činnostech se děti socializují, seznamují se s kulturou a tradicemi našeho národa i ostatních národností, osvojují si základní pravidla společenského chování. Vytváříme a pěstujeme jejich vztah ke světu, kultuře a umění. Hudební činnosti jsou kolektivním dílem a tím u dětí rozvíjíme kooperaci.

Instrumentální hra

Hru na nástroje můžeme využít při sestavování a nacvičování vystoupení a programů pro rodiče. Při těchto příležitostech si dítě zvědomuje svoji důležitost, svůj význam.

Dítě a svět

Vzdělávací činnost pedagoga je zaměřena na vytvoření elementárního povědomí dítěte o svém okolí, o vlivu člověka na životní prostředí, na vytvoření zodpovědného postoje dítěte k životnímu prostředí.

Instrumentální hra

Prostřednictvím hry na hudební nástroje, které nejsou u nás zcela běžné, se děti mohou seznamovat s kulturou a zvyky jiných zemí.

2.3 ORFFOVY NÁSTROJE

Německý skladatel, hudební pedagog a básník Carl Orff je autorem díla zvané Schulwerk. Schulwerk lze volně přeložit jako Orffova škola nebo také Hudba pro děti.

„Orffův systém umožňuje dítěti rychle si osvojit hudební činnosti a pronikat přímo k podstatě hudby. Dítě objevuje hudbu vlastní činností, elementární improvizací a tvořivostí, v nichž může uplatnit spontaneitu, představivost, fantazii. Hudba, kterou vytvořilo samostatně, je do určité míry i odrazem jeho vnitřního světa, citů, myšlenek a tužeb, jeho tvůrčích sil.“³⁰

„Významnou a nedílnou součástí Orffova systému je hra na technicky snadno ovladatelné hudební nástroje, které Orff sám navrhl.“³¹ Carl Orff vytvořil nástroje, které by děti mohly snadno ovládat. Takové, ke kterým by děti měly blízko, a mohly tak jednoduše realizovat hudební činnosti. Autoři České Orffovy školy uvádí, že typickou zvláštností Orffovy školy je speciální instrumentář složený z bicích nástrojů nemelodických a melodických. Mezi nemelodické nástroje patří např. dřívka, rumba-koule, tamburína, prstové činelky aj., k nástrojům melodickým patří xylofony, metalofony a zvonkohry.³² A právě Česká Orffova škola se stala určující pro rozvoj hudební výchovy. Toto rozdělení nástrojů převzaly i další publikace. Také Lišková³³ odkazuje na myšlenku systému Carla Orffa a uvádí následující dělení.

2.3.1 RYTMICKÉ NÁSTROJE

- **Ozvučná dřívka (hůlky)**

Vyrábí se ze dřeva a ke hře potřebujeme vždy pár. Držíme je třemi prsty na konci. Ozvučnými dřívky hrajeme vzájemně o sebe. Jejich zvuk je krátký, nedoznívá. Jsou vhodné jako doprovod k pohybu.

- **Rámový bubínek**

Bubínek držíme jednou rukou a hrajeme na něj plstěnou paličkou nebo také bříškou prstů ruky. Při pohybových činnostech lze bubínek využít jako doprovod chůze.

- **Tamburína**

Nástroj je tvořen kruhovou obručí ze dřeva nebo z plastu, ve kterém jsou umístěny malé činelky. Rozlišujeme tamburínu s blánou nebo bez blány. Na tamburínu bez blány lze

³⁰ SEDLÁK, František. Didaktika hudební výchovy 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 104

³¹ Tamtéž. s. 105

³² HURNÍK, Ilja, Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Supraphon, 1969. s. 6

³³ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7. s. 101

hrát pomocí úderů o tělo nebo potřásáním. Ke hře na tamburínu s blánou lze využít plstěnou paličku nebo prsty.

- **Dřevěný blok – rourový bubínek**

Na dřevěný blok hrajeme dřevěnou paličkou a držíme ho na dlani levé ruky. „Dřevěný blok může mít podobu tzv. rourového bubínku. V takovém případě vydává každý konec nástroje jiný zvuk.“³⁴

- **Triangl**

Jedná se o ocelový prut, který je ohnutý do trojúhelníku, v jednom rohu nespojený. Jemným úderem kovové tyčinky na vodorovnou část se triangl rozeznívá. Triangl držíme za nylonové vlákno v nedominantní ruce. Zvuk trianglu má velký dozvuk, hodí se proto ke hře dlouhých tónů.

- **Prstové činelky**

Činelky držíme v každé ruce za poutko. Zvuk tvoříme úderem okrajem jednoho do okraje druhého. Pro svou zvukomalebnost se činelky využívají k dokreslení atmosféry.³⁵

- **Činel**

Jedná se o kovový nástroj kotoučovitého tvaru s poutkem. Činel držíme za poutko a zvuk vyluzujeme úderem plstěné paličky na jeho okraj. Nejčastěji se využívá ke hře těžkých dob taktových na začátcích dvojtaktí nebo čtyřtaktí. Rozezvuchý činel necháme znít nebo ho můžeme utlumit dotykem prstů na okraji nástroje.³⁶

- **Rolničky**

„Jsou upevněny na kruhovitě stočeném drátu, opatřeném dřevěnou rukojetí. Bývá jich 6-9, seřazených podle velikosti od nejmenších, umístěných nejvýše, až k největším naspodu polokruhu.“³⁷ Rolničky držíme za držátko a úderem vedeme o hřbet levé ruky.

³⁴ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7. s. 135

³⁵ Tamtéž

³⁶ Tamtéž

³⁷ MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. Praha: Supraphon, 1977. s. 199

- **Rumbakoule**

Jedná se o nástroj vejčitého tvaru s držátkem, který obsahuje chrastící částičky. Údery do dlaně druhé ruky vytváříme zvuk.

- **Tympány**

Mezi nejběžněji používané patří typ v podobě dvojice tympánů umístěných na stojanu. Na tympány hrajeme plstěnou paličkou.

2.3.2 MELODICKÉ NÁSTROJE

Do melodických nástrojů Orffova instrumentáře řadíme zvonkohry, metalofony a xylofony.

- **Zvonkohry**

Zvuk vytváříme údery dřevěnou paličkou. Zvonkohra je tvořena kovovými kameny. Tóny mají pronikavý a ostrý zvuk.

- **Metalofony**

Jedná se o nástroj podobný xylofonu. Tělo metalofonu se skládá z kovových destiček. Destičky se rozezvučí plstěnými paličkami. Jeho tón je měkký, doznívající.

- **Xylofony**

Tělo xylofonu má lichoběžníkový tvar a skládá se z dřevěných kamenů. Kameny se rozezvučí gumovými nebo dřevěnými kladívky. Tón xylofonu je krátký, nedoznívá.

Pro získání bohatší a pestřejší škály zvuků, lze základní nástroje Orffova instrumentáře rozšířit také o další hudební nástroje, které jsou v mateřských školách méně obvyklé. Na ně se podrobněji zaměřím v následující kapitole.

2.4 NETRADIČNÍ NÁSTROJE

2.4.1 ETNICKÉ NÁSTROJE

Etnické nástroje jsou pro většinu lidí atraktivní, a to nejen svým vzhledem ale také svým zvukem. Pochází z různých kultur celého světa. Pro jejich výrobu jsou využívány převážně přírodní materiály, z toho důvodu jsou příjemné na dotek.

Do kategorie etnických nástrojů patří velké množství nástrojů. V následující kapitole uvádím pouze ty, které máme v MŠ Merklín a využíváme je při praktických činnostech s předškolními dětmi.

- **Tibetská mísa**

„Jedná se o ručně vyráběný, tepaný kovový nástroj ve tvaru kulaté mísy, vyrobený ze zvláštní slitiny sedmi až dvanácti kovů.“³⁸ Mísy existují v nespočetném množství různých velikostí, tvarů, barev a výsledných zvuků. Hra na ně se uskutečňuje za pomoci paličky. Ty mohou být z tvrdého či měkkého dřeva, z filcu, korku, plsti, gumy nebo jiného materiálu. Zvuk vytváříme úderem paličky do okraje mísy, nebo točením paličkou na mísu okolo jejího okraje ve směru hodinových ručiček (viz obrázek 1).

Obrázek 1 tibetská mísa (fotoarchiv autorky)

- **Buben djembe**

Buben djembe má vejcovitý či pohárový tvar a je celý vydlabaný z jednoho dřevěného špalku. Běžně se jedná o mahagon. Rám je nejčastěji potahován kozí kůží, která se napíná podle potřeby výsledného zvuku. Hráč drží buben mezi stehny, nebo mezi koleny a hraje na něj dlaněmi nebo bříšký prstů po celé ploše blány (viz obrázek 2).³⁹

³⁸ HOLZER, Lubomír a Svatava DRLÍČKOVÁ. *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3323-3. s. 168

³⁹ MAREK, Vlastimil. *Hudba jinak*. Praha: Eminent, 2003. 178 s. ISBN 80-7281-125-8. s. 114-115

Obrázek 2 bubny djembe (fotoarchiv autorky)

- **Dešťová hůl**

Středoamerickými původními obyvateli je používán jako rituální hudební nástroj pro „přivolávání“ i „odhánění“ deště.⁴⁰ Jedná se o dutou dřevěnou hůl, vyrobenou ze zdřevnatělého kaktusu nebo bambusu. Uvnitř má ve spirále zapařené kolíky a drobné kamínky nebo semena. Hůle mohou být různě dlouhé. Pomalým nakláněním a přesypáváním nástroj vyluzuje zvuk podobný dešti nebo šumění moře (viz obrázek 3).

Obrázek 3 dešťová hůl (fotoarchiv autorky)

- **Zvonkohra koshi**

Zvonkohry koshi jsou ručně vyráběné z bambusové dýhy. Uvnitř tubusu se nachází 8 kovových tyčinek různých délek, které rozechvívají skleněné „srdíčko“. Povrch zvonků je

⁴⁰ HOLZER, Lubomír a Svatava DRLÍČKOVÁ. *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3323-3. s. 167

ošetřený přírodním olejem, což umožňuje také venkovní použití. Koshi zvonkohry přináší 4 tónové variace, které zastupují čtyři elementy: Země (zelený), Vody (modrý), Ohně (červený) a Vzduchu (žlutý) (viz obrázek 4).⁴¹

Obrázek 4 zvonkohra koshi (fotoarchiv autorky)

- **Zvonkohra**

Zvonkohra se prodává pod komerčním názvem rotující vlny. Je složená z trubicových kovových hracích kamenů, řadíme ji mezi idiofony. Hráť na nástroj můžeme dvojm způsobem. Zvonkohru lze zavěsit do prostoru a hráť na ni paličkou. Další možností je držet ji v ruce a prostřednictvím pohybu do stran nebo kroužením celé paže v prostoru rezonující trubice vyluzují zvuk. Rotující zvukové vlny mají dřevěný rám. Trubky mohou být vyrobené z hliníkových slitin, mosazi, oceli, mědi a jiných kovů (viz obrázek 5).⁴²

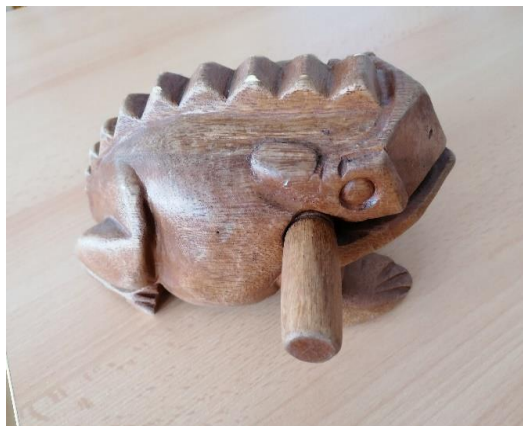
Obrázek 5 zvonkohra rotující zvukové vlny (fotoarchiv autorky)

⁴¹ Koshi - Léčivé nástroje. Léčivé nástroje [online]. Copyright © 2021 Léčivé nástroje. [cit. 21.04.2021]. Dostupné z: <https://www.lecive-nastroje.cz/koshi>

⁴² Zvonkohry dynamické - rotující zvukové vlny. Léčivé zvonkohry [online]. Copyright © 2017 [cit. 21.04.2021]. Dostupné z: <https://www.lecive-zvonkohry.cz/zvonkohry-dynamicke/>

- **Dřevěná žába**

Tento hudební nástroj se nazývá jinak také drhlo. Přejížděním paličky zepředu dozadu po zádech žáby vzniká charakteristický zvuk. Žába i palička jsou vyrobené ze dřeva (viz obrázek 6).

Obrázek 6 dřevěná žába (fotoarchiv autorky)

- **Ocean drum**

Uvnitř kulatého bubnu jsou malé ocelové kuličky, které se pohybují a vytváří tak zvuk, který věrně evokuje zvuk oceánu (viz obrázek 7).

Obrázek 7 ocean drum (fotoarchiv autorky)

2.4.2 BOOMWHACKERS

Vzhledem k jednoduchému ovládní, které nevyžaduje žádnou předchozí zkušenost, je velice vhodný pro aktivity s předškolními dětmi. Ze své zkušenosti mohu potvrdit, že děti tyto hrací roury milují. Jsou pro ně atraktivní nejen svou barevností,

ale také jejich „nezničitelností“. Temperamentní děti mohou s nimi opravdu silně bouchat a vybit tak svou energii.

Boomwhackers je poměrně nový hudební nástroj, který se dostává do povědomí veřejnosti a stává se čím dál oblíbenějším zejména pro svoji jednoduchost. Pokud se budeme řídit rozdělením hudebních nástrojů dle principů Orffovy školy na melodické a nemelodické, můžeme ho zařadit do nástrojů melodických.⁴³ Jedná se o sadu plastových, různě barevných trubek, přičemž každá barva odpovídá jednomu tónu ve stupnici. Každý jednotlivý tón má svou barvu, která se v různých oktávách mění jen nepatrně. Délka se napříč oktávami pochopitelně mění. Čím je roura delší, tím hlubší tón vydává.⁴⁴ Zvuk vyluzujeme úderem o předměty (zed', podlaha, židle...), hrou na tělo (úder o nohu), nebo údery trubic o sebe. Vzhledem k tomu, že v jedné sadě je 8 trubic, je možno nástroj využít pro skupinovou hru a rozvíjet tak kooperaci ve skupině. Hra na tento nástroj přispívá k rozvoji tvořivých činností a také k vytváření pozitivního sociálního klima. Boomwhackers jsou vhodné k tvoření jednotlivých tónů nebo jako doprovod písně. Lze je také využít při hudebně pohybových činnostech a zároveň tak rozvíjet hudební a motorické dovednosti dětí. V současné době vychází také zpěvníky pro děti, ve kterých jsou písně s barevně označenými notami (viz obrázek 8).

Obrázek 8 boomwhackers (fotoarchiv autorky)

⁴³ HURNÍK, Ilja, Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Supraphon, 1969. s. 6

⁴⁴ EICHLEROVÁ, Irena. *Náměty ke kreativním činnostem ve výuce hudební výchovy na 1. stupni základní školy*. Brno, 2017. Diplomová práce. Masarykova univerzita Pedagogická fakulta Katedra hudební výchovy. s. 14

3 MUZIKOFILETIKA

Využití instrumentálních činností k osobnostnímu rozvoji dětí je blízké pojetí muzikofiletiky. Dle mého názoru jde o specifický přístup založený na vnímání a prožívání hudby a následné reflexi. Děti se tak učí naplno prožívat hudbu a pojmenovat své pocity. Zjišťují, že jejich pocity jsou důležité, záleží na nich. Zároveň se učí o nich mluvit a naslouchat i druhým. Z toho důvodu muzikofiletika do mateřské školy patří.

3.1 VZNIK A VYMEZENÍ ARTEFILETIKY A MUZIKOFILETIKY

Pro vznik muzikofiletiky byla zásadní inspirace vzdělávací koncepcí artefiletiky, jejíž kořeny vycházejí z arteterapie (viz příloha II, Výňatek interview s doc. Mgr. Jiřím Kantorem, Ph. D.). Autorem pojmu artefiletika je doc. PaedDr. Jan Slavík. Artefiletika spojuje umělecky zaměřené předměty (výtvarné, hudební a dramatické výchovy) a pedagogiku. Myšlenka této koncepce se objevila u doc. PaedDr. Slavíka na počátku devadesátých let 20. století. Artefiletika nabízí zcela specifický přístup k uplatnění uměleckých aktivit ve vzdělávání a ve výchově. Cílem tohoto pojetí je osobnostní rozvoj prostřednictvím umělecké tvorby.

Pojetí artefiletiky nezahrnuje pouze význačná umělecká díla v galeriích, jevištích či koncertních sálách. Artefiletika chápe pod slovem „umění“ všechny tvořivé činnosti a jevy v běžném životě. „Artefiletika“ je tedy název pro specifický přístup k uplatnění uměleckých aktivit ve všeobecném vzdělávání a ve výchově.⁴⁵ Podstata artefiletiky obsahuje tři fáze. První fází je umělecká tvorba dětí, druhá fáze je založena na reflexi, na kterou navazuje třetí fáze, dialog mezi dětmi. „Artefiletika je reflektivní, tvořivé a zážitkové pojetí vzdělávání, které vychází z umění a expresivních kulturních projevů (výtvarných, dramatických, hudebních apod.) a směřuje k poznávání i sebepoznávání prostřednictvím reflektivního dialogu o zážitcích z expresivní tvorby nebo vnímání umění.“⁴⁶

Muzikofiletika je přístup, který by z hlediska teoretického vymezení měl odpovídat vymezení artefiletiky, s tím rozdílem, že místo vizuálního umění používá hudební prostředky. Muzikofiletiku by tedy bylo možné definovat na základě definice artefiletiky,

⁴⁵ HOLZER, Lubomír a Svatava DRLÍČKOVÁ. *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3323-3. s. 13

⁴⁶ Tamtéž, s. 15

jako „reflexivně-tvořivé pojetí výchovy uměním, zaměřené především na hudební tvorbu a reflexi hudebních produktů.“⁴⁷

Jednou z autorek definice muzikofiletiky, která tento pojem začala v roce 2007 používat, byla Svatava Drlíčková. Poté se postupně rozšířil i mezi školními pedagogy. Pojem muzikofiletika napomáhal řešení užívání muzikoterapeutických postupů ve školství, které bylo velice problematické.

Další z osobností, která navázala na práci Svatavy Drlíčkové a zabývá se oblastí muzikofiletiky, je Mgr. et Mgr. Lenka Počtová, Ph.D. Ve své disertační práci s názvem *Vliv hudby na rozvoj osobnosti a využití muzikoterapeutických technik a prvků v pedagogické praxi*⁴⁸ se věnovala možnostem tohoto přístupu a zásadními rozdíly muzikofiletiky s příbuznými obory. V současné době Lenka Počtová pořádá vzdělávací kurzy pro učitele mateřských škol a další muzikofileticky laděné programy.

„V rámci pedagogického a výchovného procesu nemůžeme často z provozních, odborných i legislativních důvodů hovořit o muzikoterapii. Ani nám mnohdy o vyloženě terapeutický proces nejde, jestliže hlavním cílem je poznávání důležitých lidských témat anebo sociální a psychický rozvoj osobnosti. Pro tyto cíle však nevyhovují běžné postupy hudební výchovy, proto potřebujeme využívat některé muzikoterapeutické postupy, ale s jinými než terapeutickými cíli. Naše činnost v takovém případě musí být také jistým způsobem pojmenována a prezentována. Nabízí se nám výhodné označení a tím je pojem muzikofiletika“⁴⁹

Kurzy muzikoterapie, které jsou pořádány pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, má v současné době v nabídce velké množství institucí. Pro uznání muzikoterapeutické kvalifikace podle Muzikoterapeutické asociace České republiky je potřeba splnit určitá kritéria. Muzikoterapeut potřebuje pro svoji práci vysokoškolské vzdělání humanitně zaměřené (včetně medicíny) nebo vyšší odborné vzdělání oborově

⁴⁷ KANTOR, Jiří a kol., *Společné a rozdílné v uměleckých a kreativních terapiích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5124-4. s. 89

⁴⁸ POČTOVÁ, Lenka. *Vliv hudby na rozvoj osobnosti a využití muzikoterapeutických technik a prvků v pedagogické praxi* [online]. Praha, 2014 [cit. 2020-01-08]. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra pedagogiky. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/104020/>

⁴⁹ HOLZER, Lubomír, Svatava DRLÍČKOVÁ. *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3323-3. s. 141

profilované (umělecky, sociálně, pedagogicky, zdravotně).⁵⁰ Je potřeba, aby měl nejen hudební vzdělání, ale také znalosti a zkušenosti ze sociální oblasti a psychologie. „Nezbytnou součástí profesní přípravy muzikoterapeutů je kromě teoretické přípravy také sebezkušenostní výcvik. Požadavkem v některých vzdělávacích programech je absolvování určitého počtu hodin individuální nebo skupinové muzikoterapie, popř. psychoterapie (buď před přijetím nebo v průběhu studia).“⁵¹ Z výše uvedeného je tedy patrné, že možnost stát se muzikoterapeutem přináší určité profesní standardy, a tudíž nejde o zcela jednoduchou záležitost.

Dle mého názoru, sociální a psychický rozvoj osobnosti zasahuje do všech předmětů nebo vzdělávacích činností včetně hudební výchovy. Pokud se zaměříme na širší možnosti využití hudebních činností, než bylo doposud obvyklé, právě muzikofiletický přístup nám nabízí mnohem větší prostor pro osobnostní rozvoj dětí, pro chápání lidských témat a také poznávání sebe sama.

Ve shodě s Holzerem považuji muzikofiletiku za disciplínu, která je umělecko-pedagogická, má blízký vztah k muzikoterapii a používá její prvky. Činnosti se ale orientují především na výchovný cíl tohoto procesu, ne na terapeutický cíl. Nesnaží se klienty diagnostikovat ani léčit, spíše posílit to dobré v člověku a podpořit příjemné hudební prožitky.

Muzikofiletiku v dikci jejich zastánců můžeme chápat jako tvořivou a zážitkovou aplikaci základních muzikoterapeutických technik. U muzikofiletiky, která se děje během výchovného i vzdělávacího procesu, není třeba souhlas vzhledem k tomu, že pracujeme na obecné úrovni a nepoužíváme techniky terapeuticky ani k diagnostice jednotlivce. Při muzikofiletickém setkání jde o hudební prožitek a dále o prohloubení a pochopení tohoto prožitku prostřednictvím následného reflektivního dialogu. Naproti tomu v muzikoterapii se vedle hudebních prožitků zaměřujeme na terapeutickou složku. Náplň práce má tedy terapeutickou povahu a určují ji specifické potřeby klienta.

⁵⁰ Profesní členství CZMTA. Muzikoterapeutická asociace České republiky-CZMTA [online]. Copyright © 2021 Muzikoterapeutická asociace České republiky [cit. 16.03.2021]. Dostupné z: <http://www.czmta.cz/profese-muzikoterapeut/profesi-clenstvi-czmta>

⁵¹ KANTOR, Jiří., LIPSKÝ, Matěj., WEBER, Jana., a kol. *Základy muzikoterapie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2846-9. s 161

Muzikofiletický přístup se pohybuje mezi hudební výchovou a muzikoterapií. Působí především na rozvoj pozitivních stránek člověka a klade velký důraz na příjemné prožitky. Tento pojem se tedy týká tvořivé práce s hudbou, která může být součástí hudební výchovy, nebo stát i sama o sobě. Samotný pojem se skládá ze dvou slov: muziko a filetika. Músikos (v řečtině) nebo musica (latinsky) znamená hudební nebo hudba a filein (v řečtině) znamená milovat, mít v oblibě.⁵²

Počtová v publikaci *Muzikofiletické techniky v inkluzivní technice*⁵³ uvádí, „zavádění prvků muzikoterapie do vzdělávací oblasti je značně problematické. Co však do výchovy a vzdělávání zavádět lze, a je to i žádoucí, je snaha umožnit žákům hlouběji hudbu prožívat, podpořit jejich hudební expresi a zajistit následný reflektivní dialog a sdílení, rozvíjet tímto způsobem skrze hudbu nejen hudební dovednosti žáků, ale také dovednosti týkající se jejich osobnosti a vztahů, jako je kreativita, komunikační dovednosti (naslouchání, dialog), vedení druhých nebo podřízení se skupině apod.“⁵⁴

Vzdělání lektora muzikofiletiky staví na pedagogickém a hudebním vzdělání rozšířené o kompetence a vzdělání v oblasti osobnostní a sociální výchovy a kompetence v oblasti hudební (např. dovednost improvizace nebo skládání hudby, velká zásoba prožitkově orientovaných hudebních činností či schopnost vytvářet své vlastní prožitkové techniky, porozumění pro širší souvislosti hudby a hudebnosti ve vztahu k lidské existenci apod.).

Muzikofiletické semináře u MŠMT a MPSV byly poprvé akreditovány v roce 2008. Akreditované kurzy jsou určeny pro široké spektrum pedagogických pracovníků – pro učitele ve školách (MŠ, ZŠ, SŠ i VOŠ), pedagogy poradenských zařízení, psychology a pedagogy volného času. V současné době je muzikofiletika aplikována nejenom v oblasti školství, ale také v sociálním a zdravotním resortu.⁵⁵

V roce 2012 byl pojem muzikofiletika publikován a definován ve studijních skriptech *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Autory těchto skript jsou Lubomír Holzer

⁵² HOLZER, Lubomír, Svatava DRLÍČKOVÁ. *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3323-3. s. 142

⁵³ FRIEDLOVÁ A KOL., Martina. *Muzikofiletické techniky v inkluzivní výuce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5672-0. s. 10

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ FRIEDLOVÁ, Martina a Martin LEČBYCH. *Společný prostor 2014*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4416-1. s. 272

a Svatava Drlíčková. PaedDr. Lubomír Holzer je odborným garantem a lektorem kurzů muzikoterapie v Institutu celoživotního vzdělávání na Filozofické fakultě UP v Olomouci. Má dlouholetou muzikoterapeutickou praxi. Je také členem Evropské asociace celostní muzikoterapie a od roku 2017 je také jejím předsedou.⁵⁶

3.2 CÍLE MUZIKOFILETIKY

Podle zastánců muzikofiletiky mají cíle především výchovnou a vzdělávací podobu. Počtová navrhuje určitý systém možných cílů při muzikofiletických činnostech.⁵⁷

1. Oblast hudebního a estetického rozvoje

- **hudební vnímání** (hudební vkus, hudební citění, porozumění, naslouchání, uvědomění estetického rozměru a krásna v hudbě i životě)
- **poznávání hudby** (hudebních zákonitostí, souvislostí hudebního a nehudebního světa, hudebních nástrojů, žánrů, kultur)
- **hudební dovednosti** (rozvoj hudebních vloh, instrumentální hry, zpěvu, umělecká a hudební exprese, improvizace apod.)

2. Oblast osobnostního rozvoje

- **emoce, emoční inteligence** (vnímavost a uvědomění, orientace ve svých pocitech, jejich regulace, exprese, pozitivní naladění a optimismus)
- **kolem „já“ organizované procesy** (sebepoznání, sebepojetí, sebevyjádření, sebedůvěra, seberealizace)
- **tělo a fyziologické procesy** (vnímání, pociťování a přijímání těla, uvědomování tělesných procesů a jednotlivých částí těla, stimulace nebo zklidnění, rozvoj pohybových schopností a koordinace, rozvoj smyslového vnímání a diferenciací, práce s dechem, fyziologickým postojem a držením těla)

⁵⁶ Celostní muzikoterapie 1 - Celostní muzikoterapie v Olomouci. Celostní muzikoterapie 1 - Celostní muzikoterapie v Olomouci [online]. Copyright © Univerzita Palackého v Olomouci. Práva k obsahu vyhrazena. [cit. 17.03.2021]. Dostupné z: <http://muzikoterapie.upol.cz/>

⁵⁷ POČTOVÁ, Lenka. *Vliv hudby na rozvoj osobnosti a využití muzikoterapeutických technik a prvků v pedagogické praxi* [online]. Praha, 2014 [cit. 2020-01-08]. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra pedagogiky. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/104020/>

- **psychohygienu** (relaxace a tělesné i duševní uvolnění, odreagování stresu, odpoutání od předchozí činnosti, sebezpečí)
- **kognitivní funkce** (rozvoj pozornosti, myšlení, představivosti a kreativity, paměti, učení, poznávání nového)
- **volní stránky** (schopnost naplňovat své cíle, překonávat překážky)
- **kreativita**
- **motivace** (k seberozvoji, k činnosti, k aktivnímu a pozitivně orientovanému životu, k hudebním aktivitám, k sociálnímu kontaktu, ke spolupráci)

3. Oblast sociálního rozvoje

- **poznávání druhých** (zájem o druhé, nalézání shod a rozdílů mezi světem vlastním a druhých, nacházení vlastní místo mezi druhými)
- **komunikace** (navázání kontaktu, tělesná, hlasová nebo instrumentální exprese a vyjádření pocitů, myšlenek, obrazů, dějů, rozvoj aspektů řeči)
- **mezilidské vztahy** (empatie, soucit, porozumění, tolerance, prosociální orientace)
- **kooperace a kompetice**

4. Oblast morálního rozvoje

- **hodnoty, postoje, mravní vlastnosti člověka** (posílení osobních i nadosobních hodnot, utváření postojů, charakteru, pohledu na svět)
- **řešení problémů, rozhodovací dovednosti**

5. Oblast přesahová

- **harmonizující efekt hudby** (obnova osobního pocitu harmonie, proměna chaosu v řád, rozpoznávání nefunkčních, potlačených struktur)
- **spirituální aspekty** (vnímání přesahu ve svém životě, posvátného rozměru, odhalování smyslu, existenciální témata)

3.3 ZÁKLADNÍ PRINCIPY

Artefiletický přístup má dvě základní fáze procesu. Ze stejných přístupů vychází také muzikofiletika. V první řadě jde o fázi exprese neboli prožitek z vlastní umělecké tvorby, či jiné hudební zkušenosti (poslech hudební skladby, relaxace apod.). Dále se jedná o fázi reflexe, tedy reflektivní dialog. V této fázi se pozornost směřuje k zpětnému pohledu na vlastní zkušenosti, kreativitu, pocity a postoje, které sdílíme s ostatními.⁵⁸

Fáze exprese

K dosažení zážitku v muzikofiletice lze využít jednoduché metody i prostředky. Ke hře můžeme zvolit nejrůznější ručně vyrobené nástroje jako jsou dřívka a chrastidla, ale také hru na tělo, nejrůznější zvuky i vícehlasý zpěv. V muzikofiletice se pracuje s těmito základními prostředky: 1. *hra na tělo*, 2. *hlas a zpěv*, 3. *hra na nástroje*. Využitím těchto prostředků lze vytvořit živou hudbu. V neposlední řadě mezi základní prostředky patří 4. *hudba reprodukováná*, při které můžeme zapojit tanec, malování na hudbu, relaxaci atd. Za základní metody v muzikofiletice můžeme považovat:

1. *hudební improvizaci*-tvorba vlastních melodií, rytmů a písní
2. *hudební interpretace*-zpěv písní nebo hudební ztvárnění skladeb
3. *kompozice*-skládání vlastních písní a skladeb
4. *poslech hudby*⁵⁹

Z uvedených je nejdůležitější a také nejvíce využívaná metoda hudební improvizace. Právě při ní mohou účastníci nejvíce vyjádřit sami sebe, své pocity i myšlenky.

Stejně metody využívá také hudební výchova. Muzikofiletický přístup může přinést do hudebních činností další možnosti. Dle mého názoru lze využít prvky experimentování a zkoumání, např. spojením s konkrétní představou nebo vhodným příběhem, lze zkoušet různé formy, zvuky, sílu hlasu apod.

⁵⁸ SLAVÍK, Jan. *Od výrazu k dialogu ve výchově: Artefiletika*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-437-3. s. 106

⁵⁹ FRIEDLOVÁ A KOL., Martina. *Muzikofiletické techniky v inkluzivní výuce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5672-0. s. 16

Fáze reflexe

Další stejně důležitou fází je reflexe. V této části je kladen důraz na vytvoření pocitu bezpečí u účastníků, a to zejména vytvořením prostředí pro vzájemné sdílení prožitků.

Můžeme obecně říci, že v muzikofiletických činnostech se nehodnotí výkony, ale pozornost je zaměřena na probíhající procesy. Naši pozornost by mělo upoutat to, co se při provozování hudebních činností odehrává v účastnících, popřípadě mezi účastníky navzájem. Smyslem a cílem tohoto přístupu je hledání vlastní cesty k objevování hudby, zkoumání a experimentování s hudbou. Při společném sdílení ve skupině mohou účastníci reflektovat to, co právě prožili a využít toho při společném dialogu.⁶⁰

„Pro vytvoření reflektivního a dialogického prostředí je důležité nabídnout vhodný typ otázek, kterými vedeme účastníky k zamyšlení nad prožitou zkušeností, například: Jak jsem to vnímal? Jaký jsem dělal rytmus nebo zvuk? Jak jsem tímto rytmem nebo zvukem tvořil, nebo netvořil součást hry? Jak sem se u toho cítil?“⁶¹ Zároveň se doporučuje vnášet do společné reflexe „skutečné dialogické prvky s druhými: Jak jinak to vidí a zakouší druzí? Kde v okolním světě každý z nás nacházíme ke svému zážitku další souvislosti, podobnosti? Co ze zážitku druhého odpovídá i mému zážitku? Co se mohu naučit (pochopit) ze sdílení druhého pro svůj vlastní život?“⁶² Účastníci se tak učí vzájemnému naslouchání názorům a zkušenostem druhých, „neboť dialog znamená nejen se vyjadřovat, ale také vnímat a naslouchat druhým a nechat se proměnit vnímaným a naslouchaným.“⁶³

3.4 SROVNÁNÍ MUZIKOFILETIKY A HUDEBNÍ VÝCHOVY

„Na muzikofiletiku můžeme rovněž nahlížet jako na podobor hudební výchovy sloužící k zacílení na procesy hlubšího poznávání sebe, druhých a světa s pomocí hudebních činností.“⁶⁴ Pokud bychom si položili otázku, jaký je rozdíl v jednotlivých oborech a kde se nachází jejich vzájemná hranice, odpověď by nebyla zcela snadná. Vzhledem k tématu mé práce, která se týká práce s předškolními dětmi v mateřské škole, pokusím se tyto rozdíly mezi hudební výchovou a muzikofiletikou blíže specifikovat.

⁶⁰ FRIEDLOVÁ A KOL., Martina. *Muzikofiletické techniky v inkluzivní výuce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5672-0. s. 17

⁶¹ Tamtéž, s. 18

⁶² Tamtéž

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ Tamtéž, s. 21

Hudební výchovu i muzikofiletiku spojuje to, co v praxi mají shodné. Jde o jejich společné znaky, tedy hudba, hudební činnosti a hudební exprese. Vybranou hudební činnost můžeme pojmut nebo zaměřit hudebně výchovně, nebo muzikofileticky.⁶⁵ „Například hru na děšť s ozvučnými dřívky mohu v hudební výchově zaměřit na udržení přesného, stále stejného rytmu nebo tempa nebo na zpřesňování reagování skupiny na pokyny učitele, který pokyny mění dynamiku hry, anebo na estetickou úroveň celé skladby pro účely hudebního vystoupení. V muzikofiletice mohu prožít hru na dřívka se stejným průběhem, ale v reflexi této aktivity mohou jednotlivci sdílet, jaké to pro ně bylo, co to pro ně znamenalo, čemu se to v jejich životě podobá, a hledat další souvislosti obohacující jejich poznání.“⁶⁶

Jak uvádí Počtová⁶⁷, v mateřských školách se výchovně vzdělávací proces v hudební výchově zaměřuje spíše na oblast vzdělávací než výchovnou. Děti se učí hudebním znalostem (rozpoznávání zvuků hudebních nástrojů, jména hudebních skladatelů) a také dovednostem (správná intonace písní, rytmizace, hra na hudební nástroje). Při hudebních činnostech bývá orientace na zážitek a tvůrčí proces potlačena.

Ústředním bodem muzikofiletického setkání je sám účastník, jeho život a vlastní prožité zkušenosti. Hudbu a hudební techniky jsou ale chápány spíše jako prostředek na jeho poznávání a rozvoje vlastní osobnosti. Počtová zdůrazňuje, že při hudební výchově se zaměřujeme spíše na samotnou hudbu a její rozličné výrazové prostředky (jako je znalost hudební teorie, hudební historie, hudební znalosti a dovednosti dané Rámcovým vzdělávacím programem).⁶⁸

V muzikofiletice je hudební obsah a mnohé cíle také v souladu s tímto dokumentem. Rozdíl by měl spočívat především v tom, že v muzikofiletice by pochopení hudby a hudebnosti prostřednictvím tvorby mělo jít ruku v ruce s chápáním lidských témat a s náhledem na sebe sama.“⁶⁹

⁶⁵ FRIEDLOVÁ A KOL., Martina. *Muzikofiletické techniky v inkluzivní výuce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5672-0. s. 21

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž, s. 23

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž, s. 24

Pro srovnání vztahů mezi muzikofiletikou, muzikoterapií a hudební výchovou uvádím níže schéma, které navrhla Počtová v publikaci *Muzikofiletické techniky v inkluzivní výuce*.⁷⁰ Snaží se o vystižení vzájemných shod i rozdílů mezi těmito přístupy (viz tabulka 1).

Tabulka 1

	Hudební výchova	Muzikofiletika	Muzikoterapie
Proces / metodický postup	vzdělávací (orientace spíše na produkt, na znalost, případně dovednost)	zážitkový, tvůrčí (orientace spíše na proces s ohledem na osobně angažované poznávání jeho principů a jeho smyslu)	terapeutický (orientace spíše na proces s ohledem na překonávání klientových potíží podle zakázky klienta)
Vztah	výchovný vztah	výchovný vztah	terapeutický vztah
Cíle	výchovné a vzdělávací cíle (poznávání principů hudebnosti)	výchovné a vzdělávací cíle spíše obecnější – humánní (poznávání principů hudebnosti a osobnostní a sociální rozvoj prostřednictvím hudby)	terapeutické cíle nehudební povahy
Učivo/obsah	učivem je spíše hudba v kulturněhistorických kontextech, hudební gramotnost, znalosti, dovednosti	učivem je spíše žák jako kulturní osobnost, jeho život ve světě a jeho vztahy (hudba, znalost hudby a hudební techniky jsou prostředkem k jeho poznávání a rozvoji)	specifické potřeby klienta
Hlavní prostředky	hudební prostředky a techniky zprostředkující hudební prožitek, vyučovací metody jako výklad atd.	hudební prostředky a techniky zprostředkující hudební prožitek (exprese – zahrnující vyjadřování i vnímání), reflektující dialog rozvíjený dalším studiem nebo výkladem	hudební prostředky a techniky zprostředkující hudební prožitek, terapeutický vztah
Struktura	spíše naplnění předem dané struktury	prostor pro individuálně vytvářenou strukturu	prostor pro individuálně vytvářenou strukturu
Hudba	výchovné a vzdělávací funkce hudby	výchovné, vzdělávací a preventivní (harmonizující, zrcadlící atd.) funkce hudby	terapeutické funkce hudby
Odborné kompetence	požadavky na přípravu učitele	požadavky na přípravu učitele rozšířené o osobnostní a sociální výcvik s ohledem na osobnostní a sociální rozměr výchovy	požadavky na přípravu (muziko)terapeuta (práce pod supervizí)

Z výše uvedeného je zřejmé, že hudební výchova i muzikofiletické činnosti se v mnohém prolínají. Existují zde rozdíly i mnohé podobné prvky. V některých aspektech se

⁷⁰ FRIEDLOVÁ A KOL., Martina. *Muzikofiletické techniky v inkluzivní výuce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5672-0. s. 21

muzikofiletika shoduje spíše s muzikoterapií, v jiných směrech je blíže hudební výchově. V jiném případě zaujímá muzikofiletika své vlastní stanovisko. Ve všech oborech však lze využívat stejné hudební nástroje, písně, hudební skladby a hudební činnosti s nimi spojené.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktickou část mé práce jsem realizovala v Mateřské škole Merklín ve třídě Zvonečků, kde pracuji. Naši MŠ několikrát navštívil lektor muzikofiletiky. Při těchto zážitkových hodinách se děti seznámily s různými netradičními nástroji a možnostmi jejich využití při hudebních chvílích. Předvedené i vlastní aktivity často zařazují. Na základě doporučení jsme pořídili některé nástroje do mateřské školy, např. různé velké bubny djembe, dešťové hole, ocean drum, tibetské mísy, dřevěnou žábu, koshi zvonkohry, rotující zvukové vlny, celou řadu chřestidel. V současné době se děti s radostí zapojují do aktivit s těmito nástroji, zvládají techniku hry a také je bezpečně pojmenují.

4.1 PŘEDSTAVENÍ TŘÍDY ZVONEČKY

Třidu Zvonečků, ve které jsem projekt realizovala, navštěvuje 24 dětí, z toho 11 chlapců a 13 děvčat. Jde o třídu heterogenní. Navštěvují ji děti ve věku od 3 do 6 let. Chlapci i děvčata milují pohyb, jde o velice živou třídu. Chlapce zajímají především konstruktivní hry, rádi si staví z velkých plastových a dřevěných kostek. Děvčata se zaměřují na námětovou hru v kuchyňce nebo v obchodu. Nermalou pozornost věnují práci s emocemi. Děti se učí své emoce pojmenovat, nestydět se za ně a pracovat s nimi. Díky zvládnutí jazyka emocí, zvládají děti lépe své emoce regulovat a popsat, jak se cítí. Při práci s emocemi často využíváme emoční kostku, na které jsou obličejové zobrazující jednotlivé emoce, děti tak mohou ukázat všem, jak se cítí. Naší snahou je podpořit starší děti k péči a pomoci mladším. Ti mladší zase přistupují ke starším dětem jako ke svým vzorům a napodobují jejich chování.

Jak jsem již výše uvedla, s etnickými hudebními nástroji a hrou na ně se děti nesetkaly poprvé. Naši školku několikrát navštívil s hudebním programem lektor muzikofiletiky pan Mgr. Zdeněk Drahoš. Děti tak měly možnost seznámit se s celou řadou etnických hudebních nástrojů a manipulací s nimi. Velmi rychle se naučily s nimi pracovat a aktivity s nimi je velice bavily. Během těchto setkání si také vyzkoušely nejrůznější dechová cvičení, při kterých procvičovaly brániční dýchání. V rámci muzikofiletických aktivit byly zařazovány také relaxační cvičení na uvolnění a zklidnění. Při hře na tělo, kterou děti také využívaly, měly možnost seznamovat se s vlastním tělem, uvědomovat si jednotlivé části.

Ve třídě máme stabilně velký buben djembe, který každý den využíváme při uklízacím rituálu. Pro děti je zvuk bubnu signál sejít se v kruhu. Jedno dítě vždy hraje na buben, ostatní tleskají v rytmu básničky. Poté se děti pouští do úklidu. Díky tomuto rituálu se děti orientují v činnostech, které mají následovat. Zároveň si zdokonalují své rytmické cítění.

4.2 NÁVRHY KONKRÉTNÍCH AKTIVIT

V následující části uvádím konkrétní příklady aktivit, při kterých lze využít netradiční nástroje. Před každou činností jsme si s dětmi tyto nástroje připomněli, vyzkoušeli jsme si techniku a způsob hry na ně a několikrát zopakovali jejich názvy. Inspiraci jsem čerpala z návštěv lektora a dostupné literatury. Zařadila jsem také vlastní hry.

Uvedené aktivity mohou přispět k vytvoření zdravého třídního prostředí. Jednotlivé činnosti jsou pro děti zajímavé, přitahují jejich pozornost, pomáhají navodit přátelskou atmosféru. Dále také přispívají k rozvoji jemné i hrubé motoriky a rozvoji komunikačních dovedností. U každé aktivity jsou uvedeny konkrétní cíle, na které jsou hry zaměřeny.

Medvědice s medvíďaty⁷¹

Motivace: *„Víte, že malá medvíďata se vám dětem, v mnohém podobají? Nevěříte? Tak pojďte, zahrajeme si na ně.“*

Věková skupina: 3-6

Cíl činnosti: rozvoj citu pro rytmus, vnímavost, koncentrace

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Vystupuji v roli medvědice a bubnuji určitý rytmus. Udržuji stejnoměrné tempo. Děti/medvíďata se přidají a udržují se mnou stejné tempo. Ve chvíli, kdy jde medvědice „mlsat med“, zvednu ruce, přestávám bubnovat. Medvíďata začnou „zlobit“ a mohou si bubnovat dle vlastního rytmu. Po chvíli se zase vracím zpět do hry. Opět bubnuji určitý rytmus a děti se přidají. Hra se opakuje. Roli medvědice mohou předávat dětem po kruhu.

⁷¹ hry Medvědice s medvíďaty, Náčelník, Tiše děti, ať nevzbudíme draka, Déšť převzaté ze semináře od lektora Mgr. Z. Drahoše

Náčelník

Motivace: „Víte, kdo je to indiánský náčelník? To je někdo, koho musí ostatní poslouchat. Děti, chtěly byste se stát indiánským náčelníkem?“

Věková skupina: 5-6

Cíl činnosti: rozvoj citu pro rytmus, vnímavost, koncentrace

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Uprostřed kruhu je umístěný náčelnický buben. Zeptám se dětí, kdo by chtěl jít doprostřed a zahrát svůj rytmus. Ostatní děti zahráný rytmus napodobují.

Tiše, děti, ať nevzbudíme draka

Motivace: „Včera jsme si četli pohádku o drakovi. A ten drak moc rád spal. Pojdte, děti, zkusíme být co nejvíce potichu, abychom toho draka nevzbudili.“

Věková skupina: 5-6

Cíl činnosti: rozvoj soustředěnosti, kooperace ve skupině

Pomůcky: krátká dešťová hůl (40 cm)

Organizace: Děti sedí v kruhu a posílají si dešťovou hůl. Musí ji ale posílat opravdu opatrně, bez zvuku, aby nevzbudily draka!

Varianta: Deštnou hůl si předáváme různými způsoby, např. jako malé koťátko, nebo horký brambor, nebo co nejhlasitěji, abychom draka vzbudili.

Děšť

Motivace: „Dnes je venku smutné počasí, od rána prší. Pojdte, zahrajeme si na děšť. Dávejte ale pozor, protože děšť může být různě silný.“

Věková skupina: 5-6

Cíl činnosti: rozvoj soustředěnosti, vyjádření intenzity zvuku

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Slovně řídím bubnování. Pokud řeknu „deštík“, děti bubnují jemně jednou rukou na okraji bubnu. Pokud děti uslyší „děšť“, bubnují důrazněji oběma rukama na středu bubnu. Na slova „bouřka“ reagují děti silnými údery.

Varianta: Mám připravené obrázky drobného deště, silného deště a blesku. Děti sledují obrázky a reagují intenzitou zvuku.

Královské vojsko

Motivace: „*Dnes si zahrajeme na vojáky, kteří jedou se svým králem do boje. Vojáci se vždy před bojem povzbuzovali, pojďme si to zkusit.*“

Věková skupina: 3-6

Cíl činnosti: rozvoj smyslu pro rytmus, uvolnění napětí, relaxace

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Všichni si najdeme společný rytmus. Ten pak bubnujeme silněji a silněji. Můžeme také energicky vyrážet: HU... HU... HU... Využijeme veškerou svoji energii. V závěru se položíme na zem a relaxujeme.

Varianta: Střídáme tiché a prudké sekvence nebo na signál všichni na několik vteřin znehybní a na signál pokračují dál.⁷²

Zvuky lesa

Motivace: „*Víte, že i takový datel může být velký kamarád se žábou? Představte si, že to jsou dokonce velcí kamarádi!*“

Věková skupina: 5-6

Cíl činnosti: osvojení dovednosti udržení rytmu, udržení koncentrace

Pomůcky: dřevěné žáby a jiná drhla, ozvučná dřívka

Organizace: Děti rozdělím na datly a žáby, sedí naproti sobě. Skupina žab hraje na dřevěné žáby, druhá na ozvučná dřívka. Každá skupina vydává zvuk, který je charakteristický pro své zvířátko, podle pokynů učitelky. Datlové vydávají dva krátké, rychlé, po sobě jdoucí zvuky (ťuk, ťuk). Žáby vydají zvuk pohybem paličky jedním směrem (kva). Nejprve si každá skupina zkusí svůj rytmus.

Datlové: ťuk ťuk ťuk ťuk ťuk ťuk

Žáby: kva kva kva

⁷² inspirováno hrou Akcentovaný rytmus od Zdeňka Šimanovského

Když obě skupiny bezpečně znají svůj rytmus, pokračují podle mých pokynů. K dispozici mám obrázky zvířat na magnetické tabuli, dle potřeby ukazují na jednotlivá zvířata, nebo na obě společně.

Cesta pramínku k moři

Motivace: *„Zahrajeme si dnes na malý pramínek, který se vydal na dalekou cestu. A představte si, že na konci té cesty se z malého pramínku stalo velké moře.“*

Věková skupina: 3-6

Cíl činnosti: podpora vědomé relaxace

Pomůcky: koshi zvonkohry, triangl, zvukové vlny, ocean drum

Organizace: Jedná se o relaxační aktivitu. Děti leží na zádech, soustředí se na svůj dech a uvolnění celého těla. Kdo chce, může si zavřít oči. Vyprávím dětem tichým hlasem o putování malého pramínku do moře a doprovázím vyprávění hrou na hudební nástroje.

Já jsem, ty jsi

Motivace: *„Po prázdninách jsme se zase sešli ve školce. Někteří se známe, ale máme tu i nové kamarády. Pojďme se vzájemně představit.“*

Věková skupina: 5-6

Cíl činnosti: rozvoj rytmického cítění

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Děti sedí v kruhu. Postupně se děti představí „Já jsem ...“ a bubnují do rytmu věty.

Barvy

Motivace: *„Dnes si zahrajeme na barevné pastelky. Ale pozor, malovat bude vždy jen jedna barva.“*

Věková skupina: 5-6

Cíl činnosti: rozvoj pozornosti a postřehu

Pomůcky: trubky boomwhackers

Organizace: Děti sedí v kruhu. Předem se domluvíme, že nikdo nebude mluvit. Rozdám dětem trubky tak, aby se vytvořily skupiny, ve kterých mají děti stejnou barvu trubek. Ukazují jim barevné pastelky. Podle barev vždy hraje skupina se stejnou barvou trubek.

Dialog dvou bubnů⁷³

Motivace: *„Víte děti, že se můžeme dorozumívat i jinak než slovy? Pomůžou nám bubny.“*

Věková skupina: 5-6

Cíl činnosti: rozvoj rytmického cítění, komunikace

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Děti si povídají ve dvojicích jen bubnováním beze slov. První ze dvojice zabubnuje krátké sdělení a druhý mu odpovídá a zase naopak.

Zvířata

Motivace: *„Dnes si děti zahrajeme na zvířata. Tak jako vy se mezi sebou domlouváte, tak i zvířata mají svoji řeč. Pojďme si to zkusit!“*

Věková skupina: 3-6

Cíl činnosti: rozvoj hudební představivosti

Pomůcky: bubny djembe, ozvučná dřívka, dešťová hůl, drhla, chřestidla, triangel, koshi zvonkohra, zvukové vlny

Organizace: Tuto aktivitu můžeme využít v některém z témat, která souvisí se zvířaty, ať už s těmi, která žijí u nás nebo s těmi exotickými. Říkám dětem zvířata a děti navrhnou, kterým nástrojem bychom je mohli napodobit.

Hudební ventil

Motivace: *„Dnes si zahrajeme na orchestr. Víte, co je to orchestr? Orchestr je skupina hudebníků a každý orchestr má svého dirigenta. Dirigent řídí orchestr.“*

Věková skupina: 3-6

Cíl činnosti: rozvoj vnímání dynamiky, proměny tempa

⁷³ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6. s. 50

Pomůcky: trubky boomwhackers

Organizace: Děti mění hru dle instrukcí: rychle x pomalu, nahlas x potichu, zpomalování x zrychlování, zeslabování x zesilování hry.

Tančící víly⁷⁴

Motivace: „Vzpomeňte si na příběh, který jsme si včera četli. V příběhu tančila malé víla na vodě. Pojďte, zahrajeme si na víly!“

Věková skupina: 3-6

Cíl činnosti: spolupráce ve skupině, rozvoj hudební představivosti

Pomůcky: padák, barevné stuhy, koshi zvonky

Organizace: Děti sedí v dřepu po obvodu padáku, kterým vytváří malé vlnky těsně nad zemí. Dvě děti stojí na padáku, v ruce drží barevné stuhy. Pohybem představují tančící víly. Čtyři děti zvoní na zvonky.

4.3 AUTORSKÝ PROJEKT KOUZELNÁ ZEMĚ

V následující části mé práce představím projekt Kouzelná země. Vzhledem k malému množství hudebních her s využitím etnických nástrojů jsem do projektu zařadila vlastní aktivity. Prostřednictvím čtyř autorských příběhů, budou mít děti možnost poznat čtyři kouzelná království: Voda, Vzduch, Slunce, Zem. Projekt je navržen na dobu čtyř dnů, kdy jsme se každý den věnovali jednomu živlu. Děti tak měly možnost seznámit se se čtyřmi základními podmínkami pro život. Projekt se týká vztahů v přírodě, člověka s přírodou a také mezi lidmi navzájem. Cílem tohoto projektu je představit hudební činnosti s využitím netradičních hudebních nástrojů, a to zejména etnických hudebních nástrojů, které nejsou běžným vybavením mateřských škol. Projekt je vytvořený z konkrétních činností, u nichž jsou uvedené cíle, kterých by měly děti dosáhnout. Dále ve své práci uvádím průběh činností a v závěru uvedu zhodnocení, zda a jak byly stanovené cíle splněny. Uvádím vždy ranní činnosti související s denním tématem, na které navazovala tematická řízená činnost.

Celým projektem nás budou provázet skřítek Sklíčko a jeho kamarádka, víla Bavlnka. Tyto dvě pohádkové bytosti jsou s námi ve třídě a společně s dětmi poznávají přírodu a svět kolem nás, hrají si s nimi hry a zažívají dobrodružství na výpravách do přírody. O víkendu

⁷⁴ HURDOVÁ, Eva. *Hrajeme si s padákem*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0769-6. s. 54

navštěvují děti doma. Los vždy určí, u koho skřítkové stráví víkend. Prožité chvíle rodiče zdokumentují a fotky pak společně s dětmi lepíme do našeho třídního deníku.

Jak jsem již výše uvedla, při muzikofiletických aktivitách jde zejména o prožitkový a tvůrčí proces. Dochází k rozvíjení osobnosti samotného účastníka, seznamujeme se s jeho vnitřním světem, s jeho myšlenkami a pocity. Zároveň poznáváme svět hudby a svět druhých. Proto jsou všechny uvedené aktivity, zaměřené nejen na rozvoj hudebních dovedností dětí, ale zejména na dovednosti týkající se jejich osobnosti a vztahů, jejich kreativity a komunikačních dovedností.

Jak uvádí Slavík ve své publikaci, „za prožitek považujeme tu složku zážitku, která se tradičně chápe jako citová (emoční) nebo pocitová. Tento zážitek se týká vnímání tělesnosti (např. svíravý pocit strachu nebo povznášející záchvěv radosti) nebo smyslových či pohybových dojmů (např. zaplavující dojem ze sluncem ozářeného pole ohnice, závan horka, bolest namáhaného svalu).“⁷⁵

Náš způsob prožívání, jakým způsobem prožitky přijímáme a zpracováváme, ve velké míře ovlivňuje kvalitu našeho života. Dle mého názoru je nesmírně důležité především v předškolním období dítěte klást důraz na prožitky. Důležité je to také ve vztahu k ostatním, pokud porozumíme prožitku druhého, náš vzájemný vztah to zkvalitní a posílí. A právě prostředí MŠ poskytuje dětem prostor pro pěstování této dovednosti v rámci komunikace s ostatními.

Motivace: *„Milé děti, chtěli bychom vám vyprávět o Kouzelné zemi, ze které jsme k vám přišli. Ta země je veliká a rozprostírá se od jednoho konce ke druhému konci. Leží za sedmero horami a sedmero řekami. Hory jsou tam tak vysoké, že nedohlédnete na vrcholky a řeky jsou nekonečně hluboké. Nás kouzelných tvorů, tam žije opravdu hodně! V naší zemi máme moc rádi přírodu, moc si jí vážíme a také se o ni staráme. Moc dobře víme, že ke svému životu přírodu potřebujeme, a že bychom bez přírody nemohli žít. Proto se o přírodu staráme, vysazujeme nové stromy a pečujeme o ty staré. Pěstujeme spoustu krásných barevných květin a žije tu s námi také velké množství překrásných zvířat. A víte, jak to v našem království funguje? Je to díky čtyřem královstvím. Víte, děti, která to jsou? Je to sluneční království, království vzduchu, království půdy a království vody. Bez nich*

⁷⁵ SLAVÍK, Jan, Vladimíra SLAVÍKOVÁ a Sylva ELIÁŠOVÁ. *Dívej se, tvoř a povídej!* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0876-1. s. 166

by v naší kouzelné zemi nebyl život. Nebyli bychom tu ani my, kouzelní tvorové, ani zvířata, stromy a květiny. Nevěříte? Tak pojďte se mnou, děti, vydáme se na dobrodružnou cestu po kouzelné zemi! Navštívíme a prozkoumáme spolu všechna království.

Cíle:

- Vytvářet povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s přírodou.
- Vnímat nálady a jejich změny vyjádřených hrou na hudební nástroje.
- Seznámit se prostřednictvím instrumentální hry s novými hudebními nástroji.
- Rozvíjet vnímání, uvědomění a orientaci ve svých pocitech.
- Rozvíjet pozornost, myšlení, představivost a kreativitu.

Vzdělávací oblast:

- Dítě a jeho psychika – Jazyk a řeč, poznávací schopnosti, rozvoj citových vztahů.
- Dítě a jeho tělo – Rozvoj pohybových schopností, rozvoj smyslů, podpora zdraví, osobní pohody.
- Dítě a ten druhý – Navazování vztahů k ostatním dětem, rozvoj socializace.
- Dítě a společnost – Rozvoj schopnosti žít ve společenství a přináležet k němu.
- Dítě a svět – Mít povědomí o širším přírodním prostředí.

Výstupy:

- Děti získají základní poznatky o přírodních jevech, o jejich významu pro život.
- Děti vyjadřují své pocity prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností.
- Děti zvládají koordinovat pohyb s hrou na hudební nástroj, vnímají a prožívají proměnu nálady.
- Děti se podílí na vzájemné spolupráci, respektování pravidel, naslouchání druhým.
- Děti vyjadřují a hodnotí své prožitky.

4.3.1 KRÁLOVSTVÍ SLUNCE

- **Dopolední činnosti**

Při ranních činnostech si s dětmi vyprávíme o slunci. K dispozici máme ilustrační obrázky a encyklopedie. Ptám se dětí, jaké barvy může mít slunce. Jakou máme náladu my, když svítí? Jak se naopak cítíme, když slunce dlouho nesvítí? Chtěly by, aby slunce nesvítilo vůbec? Co by nastalo bez slunce? Ptám se, ve kterém ročním období svítí slunce více a kdy méně.

Ve druhé části ranních her děti tvoří koláž Slunce na koberci v herně. Žlutá obruč představuje střed slunce. K dispozici mají odstřížky látek, větvičky, oblázky, stavebnice a kostky v barvách odstínů žluté, oranžové, červené. Děti si vytvoří skupiny po třech, jejich úkolem je vzájemně spolu ve skupině komunikovat a kooperovat.

- **Řízená činnost**

Poznáváme hudební nástroje

Cíl činnosti: Seznámit se s hudebními nástroji a jejich zvukem.

Pomůcky: obrázky nástrojů, buben djembe, rotační zvukové vlny, koshi zvonkohra, dřevěná žába, dešťová hůl, chřestidla, emoční kostka

Organizace: Děti sedí v kruhu, uprostřed jsou rozložené nástroje. Ukáží nejprve obrázek nástroje, děti ho vyhledají a ukáží ostatním. Společně si připomeneme název nástroje a hru na něj. Ptám se dětí, jak na ně působí zvuk tohoto nástroje. Zároveň je připravená emoční kostka, která dětem pomůže při sdílení a popisu pocitů.

Dechové cvičení

Cíl činnosti: Procvičit si brániční dýchání a výdechový proud.

Organizace: Děti leží na zádech, ruku si položí na břicho. Snaží se dýchat tak, aby se jim při nádechu co nejvíce nafouklo břicho. Děti si poté zkouší krátce se nadechnout do břicha a s výdechem vydávat krátké hu hu hu.

Varianta: Při zvládnuté technice správného dýchání, mohou děti stát v kruhu s rukou položenou na břicho. S výdechem vydávají dlouhé húúú, nebo střídají hu húúú.

Slunce zahání mraky

Cíl činnosti: Rozvíjet rychlost reakce, prostorovou orientaci.

Organizace: Uprostřed místnosti je rozložená kulatá modrá deka (domeček), na ní stojí děti (mraky). Jedno dítě je slunce, chodí kolem deky. Bubnuji na buben. Pokud přestanu bubnovat, zavolám: „Slunce, slunce, vyžeň mraky!“ Děti/mraky utíkají a slunce se snaží je chytit. Chycené dítě se stává také sluncem. Hra pokračuje, dokud nezbyde v domečku žádný mráček.

Putování slunce po obloze

Cíl činnosti: Vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností, vyjádřit své prožitky.

Na začátku si s dětmi domluví rituál. Naši aktivitu v kruhu vždy začneme zvukem na koshi zvonkohru. První den začnu já, v dalších dnech se děti mohou vystřídat.

Motivace: *„Děti, víte, proč potřebujeme slunce? Slunce nás zahřeje a dodává nám energii. Energie je síla, kterou potřebujeme na práci, na hraní, ale také abychom byli zdraví. Slunce je pracovitě a celý den má spoustu práce, protože dodává sílu nám všem. Dnes vám děti povíme příběh o slunci a o jeho putování po obloze. Poslouchejte dobře.“*

Pomůcky: rotující zvukové vlny, tibetská mísa, triangel, dřevěná žába, ocean drum

Organizace: Děti rozdělím na dvě skupiny. Jedna skupina sedí na lavičce a jsou diváky. Vybraným dětem ze druhé skupiny rozdám nástroje, další děti se posadí do řady a pohybově ztvárňují slunce. Vyprávím motivační příběh o slunci:

„Sluníčko má každé ráno moc důležitý úkol. Musí totiž vyjít na oblohu a celý den svítit. Ale věřte děti, že to není nic lehkého! Sluníčku se ráno, stejně jako vám, vůbec nechce vstávat. A tak nejdříve jen rozespale vykukuje za horou, protahuje se a jeho paprsky zatím hřejí jen docela málo.“

- Zazní rotující zvukové vlny.

„Postupně ale sluneční paprsky hřejí stále víc a zahřívá jimi celý svět.“

- Děti jsou v kleku, hlavou naznačují vykukující slunce, protahují se, zvolna se zvedají a rozpažují ruce, přitom zatínají ruce v pěst.

- Ve stoji se otáčí do všech stran, ruce rozpažené, zatínají ruce v pěst.

„Slunce putuje celý den po obloze a pozoruje, co se ve světě děje. Táhle vidí žabku,

- Zazní zvuk dřevěné žáby.

a jinde zase pozoruje ptáky prohánějící se po obloze.

- Rozezní se trianql.

„Moc se mu líbilo svítit u moře a zaposlouchalo se do jeho zvuků.“

- Ozve se zvuk ocean drum.

„Pozdě odpoledne začíná být slunce již unavené, jeho paprsky slábnou. Pomalu se schovává za horu...“

- Dítě, které má tibetskou mísu, na ni zahraje.
- Děti pomalu připažují, sedají si na paty, ruce si položí na zem před kolena, čelo si opřou o ruce, relaxují a vnímají zvuk tibetské mísy.

Reflektivní rozhovor: S dětmi sedíme v komunitním kruhu, kdy děti sedí tváří k sobě. Posíláme po kruhu textilní slunce, dodržujeme pravidlo, že mluví pouze ten, kdo má v ruce sluníčko. Kdo nechce sdílet své pocity, pošle slunce dál. Mé otázky směřují k jejich prožívání aktivity, jejich dojmům. Zeptám jsem se jich, zda zněly nástroje stejně. Byly jim zvuky hudebních nástrojů příjemné? Zajímá mne taky, zda byly některé zvuky nepříjemné, co se jim nelíbilo. Jeden velice živý chlapec, který představoval zapadající slunce, řekl, že ho nebavilo čekat, až slunce začne zapadat. Další holčička zase uvedla, že se jí nejvíce líbilo, když slunce spalo.

Reflexe činnosti: Během činnosti probíhala příjemná atmosféra. Příběh děti zaujal. Samozřejmě všechny děti chtěly hrát na hudební nástroje. Bylo potřeba vysvětlit jim a ujistit je, že aktivitu budeme opakovat, aby se mohly vystřídat. Velice pozitivně jsem byla překvapená, jak pozorně sledovali naši dramatizaci ti nejmenší, kteří nejdříve byli diváky. Aktivitu jsme tedy zopakovali. Tentokrát hráli na nástroje a pohybově ztvárnili slunce nejmladší děti. I oni vše zvládli na výbornou. Své zaujetí potvrdily děti i na vycházce, kdy se mne ptaly, kde je ta kouzelná země a kdy už se vydáme na cestu do ní.

- ***Odpolední činnost:***

Posílání slunce

Cíl činnosti: Vyjadřovat své myšlenky a naslouchat druhým.

Polední odpočinek si děti prodlouží jednoduchou relaxační technikou. Děti sedí v kruhu tak, aby k sobě byly otočené zády. Předem si domluvíme pravidlo, že nikdo nebude mluvit. Pomyslně si v dlaních rozděláme lepidlo, které si namažeme na pusy. Děti si zavřou oči (zeptám se, jestli někomu bude vadit, že má zavřené oči). Přistoupím k jednomu z dětí a prstem mu na záda nakreslím sluníčko. Děti si mlčky tento vzkaz posílají postupně po kruhu.

4.3.2 KRÁLOVSTVÍ VODY

- ***Dopolední činnosti***

Využili jsme deštivého počasí. Zaspíváme si s dětmi písničku Prší, prší a povídáme si o dešti. Potřebujeme my, zvířata a rostliny déšť? Proč je důležitý? Společně si prohlížíme obrázky v encyklopedii a demonstrační obrázky.

Poté si znovu zaspíváme písničku Prší, prší. Děti si namočí prstíky v modré barvě a při zpěvu jimi bubnují na papír. Vytváří tak déšť.

Na vyhrazeném místě jsou připravené etnické hudební nástroje. Máme dohodnutá pravidla, jak s nástroji zacházet. V průběhu dopoledne si mohou děti zkusit nástroje osahat a zahrát si na ně.

- ***Řízená činnost***

Rozcvičení

Cíl činnosti: Rozvíjet rytmické cítění a sjednotit rytmus ve skupině.

Pomůcky: bubny djembe, ozvučná dřívka

Organizace: Rozdám dětem nástroje. Při společném zpěvu lidové písničky Prší, prší si děti nacvičí jednoduchý rytmus. Děti, které bubnují na buben střídají při bubnování obě ruce.

Povodeň

Cíl činnosti: Sjednotit rytmus s deklamací říkadla.

Pomůcky: bubny djembe, drhla, ozvučná dřívka

Organizace: Děti sedí v kruhu na koberci. Deklamují říkanku a doprovází ji hrou na nástroje.

Když roztaje kopec sněhu,	počítáme škody.
rozlije se voda z břehů.	Zbývá nápad jediný,
Když naprší hodně vody,	nasadit si holiny.

Děšť a bouřka

Cíl činnosti: Vyjadřovat se prostřednictvím instrumentálních činností, vyjádřit a zhodnotit své prožitky.

Pomůcky: dešťové hole, bubny dejmbe, zvukové vlny

Organizace: Poté, co se děti usadí v kruhu, požádám jedno dítě, aby zahájilo naši aktivitu zvukem koshi zvonkohrou. Dvě děti dostanou dešťové hole, ostatním rozdám bubny. Vyprávím dětem příběh o dešti:

„Dnes ráno se na obloze ukázalo několik mraků. Chvíli se na obloze jen tak rozpustile honily, předháněly, dováděly a škádlily se. Najednou se ale stalo, že do sebe mraky narazily. Protože byly mraky plné vody, začaly na zem padat dešťové kapičky. Nejprve docela malé...“

- Děti pohybují pomalu dešťovými holemi a jemně ťukají prsty na okraj bubnu.

„Jeden hodně neposedný mrak chtěl být ve všem první a začal do ostatních šťouchat větší silou. A tak se mírný deštík změnil v děšť.“

- Děti zintenzivní hru na nástroje – mírně zrychlí pohyby s dešťovými holemi, přidají na síle bubnování – dlaní doprostřed bubnu.

„To ale tomu neposedovi nestačilo a začal pošťuchovat ostatní mnohem víc. A to se ostatním mrakům nelíbilo a začaly se dít věci! Najednou se děšť zrychlil a zesílil, a dokonce přišly i hromy“

- Děti zintenzivní hru na nástroje, ukazují na jednotlivé děti, které bouchnou silou do bubnu.

Relaxace

Cíl činnosti: Zklidnit tělo i mysl, relaxovat.

Pomůcky: zvukové vlny, dešťová hůl

Organizace: Řízenou aktivitu zakončíme krátkou relaxací. Děti se položí na záda, kdo chce, zavře si oči. Střídatavě hraji na zvukové vlny a dešťovou hůl. Děti vnímají zvuky nástrojů. Soustředí se na své tělo. Slovně jim popisuji, na kterou část těla mají myslet a postupně se zklidňují.

Reflektivní rozhovor: V komunitním kruhu sedí děti tváří k sobě. Posíláme po kruhu textilní kapku, dbáme na dodržení pravidla, že mluví pouze ten, kdo ji má v ruce. Kdo nechce sdílet své pocity, nemusí mluvit. Při rozhovoru se děti ptám, jaké to bylo napodobit déšť. Která část příběhu je zaujala. Líbilo se jim, když byl deštík jen drobný, sotva slyšitelný? Nebo naopak, komu se líbila část, kdy byla bouřka? Dále jsem se děti zeptala, jak by intenzitu deště vyjádřily pohybem? Mohli bychom naznačit deštík malými krůčky? A jakými pohyby bychom vyjádřili bouřku?

Reflexe činnosti: Zpočátku jsem musela krotit nadšení při hře na bubny a připomínat dětem techniku hry. Celkově jsem vnímala velké nadšení při hře na hudební nástroje. Bohužel jsem si neuvědomila, že hlasitá hra na bubny nemusí být všem příjemná. Dvě malé děti na ni reagovaly pláčem a zakrýváním uší. Hru jsme museli přerušit a kolegyně odvedla plačící děti do vedlejší místnosti, kde se děti uklidnily. Děti hra na bubny unavila, zejména temperamentní děti mi hlásily, že je bolí ruce. Během relaxace byla na nich znát únava.

- ***Pobyt venku***

Díky deštivému počasí míváme velké množství louží. Děti si obuly holínky, a tak si mohou kalužemi projít. Nad kalužemi si s dětmi povídáme, kde se voda v kalužích vzala. Co se s vodou stane dál?

- ***Odpolední činnost***

Pozdravení

Cíl činnost: Rozvíjet rytmické cítění.

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Děti po kruhu řeknou své jméno a vybubnují ho. Ostatní to vždy zopakují. Menším dětem pomáhám rytmizovat.

4.3.3 KRÁLOVSTVÍ PŮDY

- ***Dopolední činnosti***

Děti mají k dispozici lopatky, lupy, sítko a misky. Na stole je pro ně připravená hlína v krabici. Prohrabávají půdu a zjišťují, co nebo koho můžou v půdě objevit. Vše, co najdou, dávají do připravených misek. Nalezené živočichy pozorují v pozorovací dóze s lupou, listy a další nalezené věci pod mikroskopem.

V další části dopoledne si děti natrou lepidlem karton s předkresleným motivem. Sypou na něj písek různých odstínů a doplňují mozaiku kamínky, větvičkami a dalšími přírodninami.

- ***Řízená činnost***

Rytmická rozcvička

Cíl činnosti: Sjednotit rytmus ve skupině.

Organizace: Děti stojí v kruhu, společně se přivítáme krátkou rytmickou sestavou. Sestava se skládá z tlesknutí a dupnutí. Snažíme se sjednotit rytmus.

Pohyb podle bubnu

Cíl činnosti: Rozvíjet smysl pro rytmus.

Organizace: Děti chodí kolem deky položené uprostřed herny a reagují na zvukový signál. Bubnují na buben a mění rytmus. Děti reagují změnou tempa pochodem nebo poklusem.

Zahrádka

Cíl činnosti: Vyjádřit se prostřednictvím instrumentálních činností, vyjádřit a zhodnotit své prožitky.

Pomůcky: dešťová hůl, rotující zvukové vlny, koshi zvonky, dřevěná žába, drhlo, tibetská mísa, ozvučná dřívka

Organizace: Následující aktivitu jsem připravila pouze pro předškolní děti. Vyžaduje jejich plnou pozornost. Děti sedí v kruhu, každý má nějaký nástroj. Vyprávím příběh a ukazují dětem obrázky hudebních nástrojů, když je mají použít.

Motivace: „*Děti, my vám dnes s Bavlnkou budeme vyprávět o naší zahrádce, o kterou se v naší kouzelné zemi staráme. Představte si, že se tam dějí neuvěřitelné věci! Nevěříte mi? Tak dobře poslouchejte.*“

„*Ted' zrovna hluboko v zemi někdo spí. Tiše, děti, slyšíte ho?*“

- Děti poslouchají, vnímají ticho. Stojím uvnitř kruhu, obcházím děti a každému zahraji na koshi zvonkohru.

„*To je malé semínko. Čeká na vodu, která mu pomůže, aby z něj vyrostla rostlinka.*“

- Děti se začnou zapojovat do hry, ozve se dešťová hůl.

„*Prší, prší, to je dobře, však už se naše semínko probouzí!*“

- Ozve se zvuk rotujících zvukových vln.

„*Z našeho malého semínka už vykukuje klíček. Každým dnem sílí a sílí, až jednoho dne vykukne nad zem. To je ale krásy kolem! Malá rostlinka se zvědavě rozhlíží. Od rybníku se ozývá kuňkání žáby (dřevěná žába, drhlo), z nedalekého lesa slyší ťukání datla (ozvučná dřívka).*“

- Ozve se zvuk dřevěné žáby, drhla a ozvučných dřívek.

„*A protože svítí dostatek slunce a občas také zaprší, rostlinka stále roste a sílí.*“

- Zazní dešťová hůl a zvukové vlny.

„*Jednoho dne se ze semínka stane krásná květina, která celá rozkveté.*“

- Ozve se zvuk tibetské mísy.

Děti vnímají zvuk tibetské mísy, relaxují.

Reflektivní rozhovor: Děti si v kruhu posílají textilní květinu, ten, kdo ji drží, má slovo. Kdo nechce sdílet své pocity, pošle květinu dál. Ptám se dětí, který zvuk hudebních nástrojů jim byl příjemný. Byl některý zvuk, který se jim naopak nelíbil? Zajímalo mne také, jaká další zvířata mohlo semínko kolem sebe vidět a jakými nástroji bychom je mohli zahrát.

Reflexe činnosti: Před samotnou aktivitou jsem jim ukázala jednotlivé obrázky a děti si je spojily s konkrétními nástroji. Aktivita byla pro děti náročná, vyžadovala od dětí plnou pozornost. Obávala jsem se, jak to děti zvládnou. Byla jsem ale mile překvapená. Děti příběh semínka zaujal a pozorně aktivitu sledovaly.

- **Odpolední činnost**

Sázení semínek

Cíl činnosti: Získat poznatky o živé i neživé přírodě.

Pomůcky: průhledné plastové kelímky s dírou ve dně, lopatky, naklíčené fazole

Organizace: Děti se rozdělí na dvojice. Jeden kelímek společně naplní pískem, do druhého nasypou hlínu (půdu se živinami). Do každého kelímku zasadí 2 fazole těsně ke stěně kelímku. Kelímky umístíme na misky a postavíme je na okno. Děti je pravidelně zalévají a pozorují, jak semínka rostou. Při společných setkáních pak porovnáváme fazole, které rostou v půdě, a která jsou zasazená do písku. Hledáme odpovědi na otázku: Kde se semínkům bude lépe dařit, v písku nebo v zemi?

4.3.4 KRÁLOVSTVÍ VZDUCHU

- **Dopolední činnost**

Při ranních činnostech si děti nastříhaly dlouhé proužky krepového papíru na dopolední vycházku.

- **Řízená činnost**

Přivítání

Cíl činnosti: Spolupracovat ve skupině, udržet pozornost.

Pomůcky: bubny djembe

Organizace: Děti stojí v kruhu a nejprve se všichni přivítáme. Každý postupně řekne uvítací říkanku a své jméno. „*Bum bum na bubnu, ať tu máme hezký den.*“ Pohledem se setká s očima dalšího dítěte a tím mu předá slovo. Obdobně se vystřídají všechny děti.

Pohyb s bubnem djembe

Cíl činnosti: Rozvíjet základní pohybové dovednosti, udržet rovnováhu.

Organizace: Domluvíme si s dětmi pravidlo, že pokud budu bubnovat, budou běhat okolo deky, kterou máme rozprostřenou na koberci. Jakmile přestanu bubnovat, snaží se napodobit nějaký cvik. Jedná se o stoj na jedné noze, stoj na špičkách, stoj snožmo, stoj rozkročmo.

Jak se z větříku stal vítr

Cíl činnosti: Vnímat dynamiku hudby.

Pomůcky: bubny djembe, koshi zvonkohra

Motivace: „*Děti, už jste někdy zažily veliký vítr? Tak veliký, že jste si musely držet čepici, aby vám neuletěla? Tak my vám dnes chceme vyprávět příběh o tom, jak se malý větřík chtěl vyrovnat jednomu opravdu silnému větru. Byly jednou dva větry. Každý byl jiný, ale přesto spolu kamarádily. Jeden byl docela malý větřík a jmenoval se Větrníček. Bylo to takové větrné malé miminko, a teprve se učilo foukat. Fí, fí, fí...*

- Děti zahrají na koshi zvonkohru.

A ten malý Větrníček se chtěl vyrovnat svému kamarádovi, silnému větru Škodivětru. Škodivětr byl opravdu velký a silný vítr. Proháněl se po světě a foukal, húúú, húúú, húúú.

- Ozve se zvuk bubnů.

A tak Větrníček hodně foukal a pořád cvičil a cvičil, aby zesílil a stal se z něj opravdový silný vítr. Proháněl se po světě a foukal v ulicích měst, foukal na loukách, v lese i na loukách a pomalu sílil.

- Děti zahrají společně na koshi zvonkohru a bubny.

Foukal i v horách. Každý den poctivě cvičil. Jeho snaha se mu vyplatila. Každým dnem byl silnější a silnější. Už to nebylo žádné foukání. Foukal teď opravdu silně a ozývalo se silné húúú, húúú, húúú.“

- Děti zabubnují s velkou intenzitou do bubnů.

Reflektivní dialog: V komunitním kruhu si posíláme barevný šátek a povídáme si, jak na ně aktivita působila. Co je nejvíc zaujalo a proč? Líbilo se jim doprovázet pohyb Větrníčka, kdy byla melodie klidná? A komu se líbilo hrát na buben jako silný vítr Škodivětr? Zajímalo mne také jakým pohybem by ty dva kamarády vyjádřily. Většinou děti navrhovaly, že pomalu by se pohyboval malý větřík. Jeden chlapec ale namítal, že i malý větřík může létat rychle. Vyzvala jsem děti, abychom si to zkusily. Podle slovního signálu „*Větrníček x Škodivětr*“ děti svými pohyby vyjadřovaly pohyb větru.

Reflexe činnosti: Bylo velice zajímavé děti sledovat. Pokud zazněla koshi zvonkohra, bylo jasně vidět, jaký zklidňující vliv má zvuk zvonkohry na děti. Naopak bubnování je vždy spolehlivě nastartovalo. Měli jsme předem domluvený signál. Pokud jsem zvedla ruku nad hlavu, znamenalo to pro děti STOP. Na tento domluvený signál reagovaly i nejmladší děti. Také jsme měli domluvené, aby děti dávaly při bubnování pozor, jestli si někdo nezakrývá uši. V tom případě měly děti přestat hrát. Dva chlapci byli většinou tak zaujatí hrou na buben, že vůbec nezaregistrovali, že se hra někomu nelíbí.

Pobyt venku

Děti připevní na zahradě MŠ proužky krepového papíru na větvičky stromů a keřů, na ploty. Pozorujeme, jak si s nimi vítr pohrává. Diskutujeme, zda jde o mírný větřík, silný vítr nebo vichřici?

- ***Odpolední činnost***

Posílání auta

Cíl činnosti: Rozvíjení pozornosti a postřehu.

Pomůcky: bubny djembe, autíčko

Organizace: Děti sedí v kruhu a mají bubny. Dvě děti sedí uprostřed a posílají si autíčko. Jakmile si děti autíčko pošlou, mohou ostatní bubnovat. Musí ale hned přestat bubnovat, jakmile autíčko dojede ke druhému dítěti.

4.3.5 SHRUTÍ PROJEKTU

Pro shrnutí realizace výše uvedeného projektu uvádím, že se děti hned od počátku do projektu aktivně a s nadšením zapojovaly. Při úvodní motivaci všechny děti pozorně poslouchaly. Velkou roli při udržení pozornosti sehrály naše loutky, skřítek Sklíčko a víla Bavlka.

Úvodní seznamování s nástroji nebylo pro děti nic nového. Nástroje znaly z již předchozích aktivit. I tříleté děti je bezpečně poznaly. Myslím si, že znalost a zkušenost s hrou na nástroje měly velký vliv na realizaci tohoto projektu. Přesto ale ani tato znalost neubrala dětem na nadšení, s jakým se do činností pouštěly. Každý týden připravujeme pro rodiče úkol v návaznosti na téma, o kterém jsme s dětmi hovořili. Pro rodiče jsem připravila obrázky jednotlivých netradičních nástrojů, jejich úkolem bylo tyto instrumenty

pojmenovat. Při zpětné vazbě od rodičů jsem se dozvíдалa, že většinou tyto nástroje vůbec neznali. Děti je ale velice důležitě poučovaly, jak se jednotlivé nástroje jmenují.

Všechny motivační příběhy děti hned od začátku zaujaly a k činnostem přistupovaly aktivně. Projevovaly velké nadšení při hře na hudební nástroje, a dokonce jsme některé aktivity museli zahrát opakovaně za sebou. Velice mne potěšilo, že i nejmladší tříleté děti se aktivně zapojovaly. Pro živější chlapce byly nejvíce atraktivní bubny djembe. Jejich nadšení se projevovalo zejména u těch činností, při kterých mohli bubnovat ze všech sil. Vzhledem k tomu, že ve třídě je více neklidných a pohybově aktivních chlapců, jsem hru na bubny za účelem uvolnění tělesného napětí zařazovala častěji. Někdy jsem měla problém udržet jejich energii v určitých mezích. Museli jsme si proto nastavit jasná pravidla. Gestem ruky jsem vždy ukazovala: palec nahoru znamenal hru, zdvižená ruka s nataženou dlaní znamenala stop. Dalším velice atraktivním nástrojem byly zvukové vlny. Tady mohly děti spolupracovat, jedno dítě vlny drželo druhé na ně hrálo paličkou.

Reflektivní rozhovory, při nichž děti popisovaly své dojmy a pocity, probíhaly ne vždy tak, jak by měly. Hodně záleželo, v jaké náladě a rozpoložení děti zrovna byly. Ve dnech, kdy byly některé děti aktivnější, byl trochu problém udržet jejich pozornost. Stejně tak ne každý chtěl vždy sdělovat své pocity. To jsem samozřejmě respektovala a nikoho jsem do konverzace nenutila.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala možnostmi instrumentálních činností v mateřské škole za využití netradičních nástrojů, konkrétně jsem používala etnické nástroje. Zároveň jsem se zaměřila na atraktivitu jednotlivých nabízených činností. Snažila jsem se, aby činnosti, které jsem realizovala, byly pro děti zajímavé a také pestré. Myslím si, že jsem ve své práci ukázala, že možnosti v hudební výchově jsou opravdu velké a stále je lze rozšiřovat. Záleží především na zaujetí a chuti pedagoga vyzkoušet nové metody a postupy.

Cílem mé práce bylo představit možnosti, jak využít ne zcela typické hudební nástroje v MŠ. Dát dětem více prostoru pro uplatnění jejich tvořivosti a vyjádření prožitků. Dle mého názoru se tento cíl podařilo splnit. Dětem byly nabízeny rozmanité aktivity, při kterých jim byl dán prostor pro vlastní realizaci. Z mého pohledu bylo nejdůležitější to, že nabídnutý program děti zaujal, aktivně se do něj zapojovaly a zároveň se učily novému.

V teoretické části jsem se nejprve zaměřila na strukturu hudebních činností. Hudební činnosti jsou nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu předškolních dětí. Kapitulu zaměřenou na hudební činnosti uzavírám pojetím instrumentálních činností jako prostředku vedoucímu k osobnostnímu rozvoji. V další části práce jsem se věnovala rozdělení hudebních nástrojů a návaznosti s RVP PV. Blíže jsem se zaměřila na Orffovy nástroje, etnické nástroje a boomwhackers. Na základě dostupných zdrojů jsem se pokusila objasnit vznik a vymezení muzikofiletického přístupu a jeho základních principů.

Hlavním cílem praktické části bylo vytvoření návrhu projektu s využitím etnických nástrojů se zaměřením na osobnostní rozvoj dětí. Projekt jsem realizovala v praxi mateřské školy. Dle mého názoru využití etnických nástrojů nabízí širokou škálu činností a aktivit, které jsou vhodné pro předškolní děti. Děti obecně mají velice rády hudbu, hudební nástroje a hru na ně. V případě etnických nástrojů mohu uvést, že toto nadšení je dvojnásobné. A to se mi také při realizaci projektu potvrdilo. Děti jsou od přírody zvědavé a na činnosti s nástroji, které jsou netypické, reagovaly velice živě. Jsem přesvědčena, že hudba zaměřená na prožitek, využívaná k osobnostnímu rozvoji, k práci s emocemi a náladou do mateřských škol nezpochybnitelně patří. Hudba a hudební činnosti by měly být pro děti především hrou. Pokud děti chápou hudbu jako hru, lépe si osvojují

a uchovávají nové poznatky. Je pro ně důležité vnímat nové věci všemi smysly. Jedině tak si vytváří jedinečné prožitky, které si trvale uchovávají.

V průběhu realizace projektu jsem vnímala dětské zaujetí, a to bylo pro mne potvrzením správného pedagogického přístupu a také důkaz jejich koncentrace. Důležité bylo zároveň zjištění, že děti byly nejvíce zaujaty činnostmi, do kterých se mohly aktivně zapojovat, být jejich součástí a podílet se na tvořivém procesu.

RESUMÉ

Bakalářská práce se zabývá instrumentálními činnostmi na jednoduše ovladatelné nástroje u dětí předškolního věku. Cílem práce je ukázat možné využití hudebních nástrojů, které nejsou zcela běžné v mateřských školách. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabývám hudebními činnostmi a jejich specifikací. Věnuji se hudebním nástrojům, jejich rozdělení, uvádím souvislost s RVP PV. Dále se zaměřuji na netradiční nástroje, jako jsou etnické nástroje a boomwhackers. V závěru teoretické části se věnuji snahám (dokladovaným v literatuře) o vymezení pojmu muzikofiletika a souvislostem vzniku tohoto směru. Vzhledem k tomu, že na muzikofiletický přístup existuje množství různých názorů a přesné definování tohoto přístupu je v současné době rozporuplné, vycházím ve své práci z definice artefiletiky, na jejímž základě se snažím popsat cíle a základní principy muzikofiletiky. Část textu věnuji také srovnání muzikofiletického přístupu a hudební výchovy. V praktické části nabízím nejprve návrhy konkrétních činností s využitím netradičních nástrojů a dále hudební projekt s využitím etnických nástrojů. Všechny uvedené činnosti byly realizovány v mateřské škole.

This bachelor's thesis examines an instrumental accompaniment with easy-to-use instruments for preschool children. The work aims to show the possible use of musical instruments that are not quite common in kindergartens. The work is divided into theoretical and practical parts. In the theoretical part, I deal with musical activities and their specifications. Furthermore, I deal with musical instruments, their division, I state the connection with FEP PV. I also focus on non-traditional tools such as ethnic tools and boomwhackers. At the end of the theoretical part, I deal with the efforts (documented in the literature) to define the concept of music phyletic and the context of this direction. Because there are many different views on the music phyletic approach and the exact definition of this approach is currently contradictory, I base my work on the definition of artefiletics, based on which I try to describe the goals and basic principles of music phyletic. Part of the text is also devoted to a comparison of the music phyletic approach and music education. In the practical part, I first offer proposals for specific activities using non-traditional instruments and then a music project using ethnic instruments. All these activities were carried out in kindergarten.

SEZNAM LITERATURY

COUFALOVÁ, Gabriela, Ivo MEDEK a Jaromír SYNEK. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013. ISBN 978-80-7460-037-1.

EICHLEROVÁ, Irena. *Náměty ke kreativním činnostem ve výuce hudební výchovy na 1. stupni základní školy*. Brno, 2017. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy.

FRIEDLOVÁ, Martina a kol., *Muzikofiletické techniky v inkluzivní výuce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2020. ISBN 978-80-244-5672-0.

FRIEDLOVÁ, Martina a Martin LEČBYCH. *Společný prostor 2014*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4416-1.

HOLZER, Lubomír, Svatava DRLÍČKOVÁ. *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3323-3.

HOROVÁ, Ladislava. *Těšíme se do školky*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0506-7.

HURDOVÁ, Eva. *Hrajeme si s padákem*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0769-6.

HURNÍK, Ilja, Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Supraphon, 1969.

JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

KANTOR, Jiří a kol., *Společné a rozdílné v uměleckých kreativních terapiích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5124-4.

KANTOR, Jiří., LIPSKÝ, Matěj., WEBER, Jana., a kol. *Základy muzikoterapie*. Praha: Grada, 2009. 296 s. ISBN 978-80-247-2846-9.

KODEJŠKA, M. VÁŇOVÁ, H. *Hudební výchova dětí předškolního věku I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-7066-035-X.

KODEJŠKA, Miloš. *Hudební výchova dětí předškolního věku II*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1991. ISBN 80-7066-488-6.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7.

MAREK, Vlastimil. *Hudba jinak*. Praha: Eminent, 2003. ISBN 80-7281-125-8.

- MICHELS, Ulrich. *Encyklopedický atlas hudby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-238-3.
- MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. Praha: Supraphon, 1977.
- RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-543-1.
- SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
- SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.
- SLAVÍK, Jan, Vladimíra SLAVÍKOVÁ a Sylva ELIÁŠOVÁ. *Dívej se, tvoř a povídej!* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0876-1.
- SLAVÍK, Jan. *Od výrazu k dialogu ve výchově: Artefiletika*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-437-3.
- ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6.
- TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0648-4.
- VYDROVÁ, Jitka. *Rady ke zpívání*. Praha: Práh, 2009. ISBN 978-80-7252-252-1.
- ZENKL, Luděk. *ABC hudební nauky*. 7. revid. a dopl. vyd. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2000. ISBN 80-86385-01-9.
- ZEZULA, Jiří a JANOVSÁ, Olga. *Hudební výchova v mateřské škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1987.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Koshi a Shanti-Léčivé nástroje. Léčivé nástroje [online]. Copyright © 2021 Léčivé nástroje. [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://www.lecive-nastroje.cz/koshi-a-shanti>

Ocean Drums-Léčivé nástroje. Léčivé nástroje [online]. Copyright © 2021 Léčivé nástroje. [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: https://www.lecive-nastroje.cz/ocean-drums_1

POČTOVÁ, Lenka. Vliv hudby na rozvoj osobnosti a využití muzikoterapeutických technik a prvků v pedagogické praxi [online]. Praha, 2014 [cit. 2020-01-08]. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra pedagogiky. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/104020/>

Profesní členství CZMTA. Muzikoterapeutická asociace České republiky-CZMTA [online]. Copyright © 2021 Muzikoterapeutická asociace České republiky [cit. 16.03.2021]. Dostupné z: <http://www.czmta.cz/profese-muzikoterapeut/profesni-clenstvi-czmta>

RVP PV leden 2018.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 03.02.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

Zvonkohry dynamické rotující zvukové vlny. Léčivé zvonkohry [online]. Copyright © 2017 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://www.lecive-zvonkohry.cz/zvonkohry-dynamicke/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 tibetská mísa.....	21
Obrázek 2 bubny djembe.....	22
Obrázek 3 dešťová hůl.....	22
Obrázek 4 zvonkohra koshi.....	23
Obrázek 5 zvonkohra rotující zvukové vlny.....	23
Obrázek 6 dřevěná žába.....	24
Obrázek 7 ocean drum.....	24
Obrázek 8 boomwhackers.....	25

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1	35
-----------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I – Rytmus, puls, metrum

Příloha II – Výňatek interview s doc. Mgr. Jiřím Kantorem, Ph. D.

PŘÍLOHA I

Rythmus, puls, metrum

Pec nám spadla - rytmus, puls, metrum

Pec nám spad-la, pec nám spad-la kdo-pak nám ji pos-ta-ví?

Sta-ty'pe-cat' ne-ri'do-ma a mla-dy'to ne-u-mí.

1 puls
- u metrum (- přízvuká' u nepřizně. doba)
• - rytmus (• krátke' - dlouhá' tóny)

PŘÍLOHA II

Výňatek interview s doc. Mgr. Jiřím Kantorem, Ph. D.

Doc. Mgr. Jiří Kantor, Ph. D. je garantem studia muzikoterapie v Ústavu speciálně pedagogických studií na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

1. Kde jsou podle vás kořeny vzniku muzikofiletiky?

„Vše začalo v oblasti arteterapie. Její počátky jsou spojené s psychiatrií a psychoanalýzou, a to lze říct také o arteterapii v české republice. V 80. letech se arteterapie začala stále více používat u osob se speciálními potřebami a v 90. letech se začal stále více prostor otevírat pro využití arteterapie v oblasti vzdělávání.“

2. Jak vznikla artefiletika a jaké je její spojení s muzikofiletikou?

„Doc. Jan Slavík vytvořil prostřednictvím založení artefiletiky legitimní a u nás akceptovaný způsob, jak odlišit praxi učitelů a ostatních osob v neklinické sféře od klinických psychologů, psychiatrů a dalších zaměstnanců ve zdravotnictví. Artefiletika má úzké spojení s arteterapií v tom, že klade důraz na reflexivitu a dialog. Také je založená na konstruktivismu⁷⁶, teoriích umění a pedagogice. Má velmi dobře propracovanou teorii v pracích doc. Slavíka. Pokud chceme mluvit o muzikofiletice, měli bychom ji definovat obdobně jako Jan Slavík artefiletiku. Také je otázka, zda potřebujeme samostatný termín, protože samotný termín artefiletika může zahrnovat všechna umělecká média, nejen výtvarnou tvorbu.“

3. Lze využít muzikoterapeutické metody u zdravé populace?

„Samotní muzikoterapeuti se u nás nikdy nebránili aplikaci muzikoterapie ve školách. Jednalo se však hlavně o osoby se speciálními potřebami, u běžné populace se obtížněji hledaly terapeutické cíle. Zda se jedná / nejedná o terapeutický proces, by neměla

⁷⁶ konstruktivismus – zdůrazňuje proces konstruování poznatků, vyzdvihuje aktivní úlohu žáků při vytváření znalostí prostřednictvím vlastního zkoumání, objevování a logického uvažování

rozhodovat populace, se kterou pracujeme, ale řada dalších faktorů, např. cíle, procesuální charakteristiky práce, hloubka a charakter zamýšlené změny apod.“

4. Jaké jsou nároky na vzdělání muzikoterapeuta?

„U muzikoterapie existují nějaké standardy, např. CZMTA⁷⁷ (byť standardy jiných českých muzikoterapeutických asociací se liší), existuje také etický kodex evropské konfederace MT a dokážeme celkem jasně říct, co jsou standardy kvality ve vzdělávání muzikoterapeutů.“

⁷⁷ CZMTA – Muzikoterapeutická asociace České republiky